

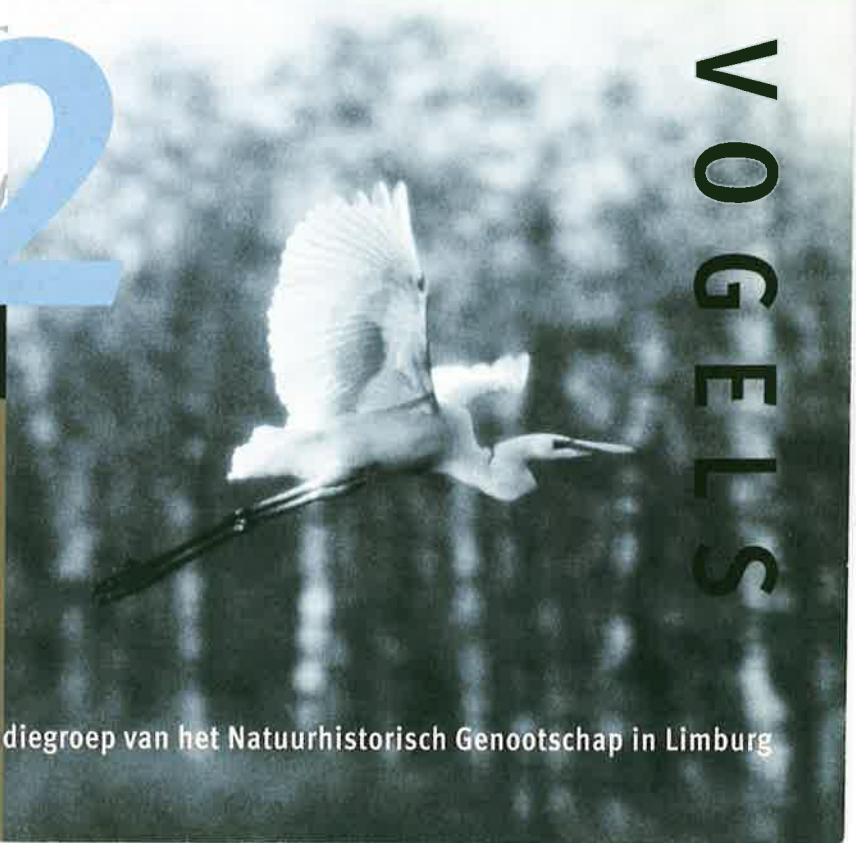
LIMBURGSE
VOGELS

JAARGANG 13 (2001)

winternummer

2

Een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

LIMBURGSE VOGELS

Opgericht in maart 1989, is een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Limburgse Vogels verschijnt drie maal per jaar en publiceert artikelen, mededelingen en andere informatie op veldornithologisch gebied in Limburg.

Arjan Ovaa

Max Berlijn

Jan Boeren

Rob van der Laak

Paul de Winden

Max Berlijn

Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen, tel. 043-4552511.

Rob van der Laak

Bethlehemstraat 34, 6418 GK Heerlen, tel. 045-5423454.

Graatsma in vorm, Maastricht.

Valkdruk, Valkenburg.

O. Weinreich

Vogelstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap in Limburg,
Postbus 882, 6200 AW Maastricht.

Adreswijzigingen, opzeggingen, klachten en dergelijke schriftelijk doorgeven aan de abonneementenadministratie, Natuurhistorisch Genootschap te Maastricht (adres zie boven). Opzeggingen dienen voor 1 januari van het nieuwe kalenderjaar te geschieden.

Natuurhistorisch Genootschap
Godsweerderstraat 2
6041 GH Roermond

Grote Zilverreiger - *P. Palmen*

EINDREDACTIE

REDACTIE

FOTOREDACTIE

REDACTIE-SECRETARIS

ONTWERP EN PRE-PRESS

DRUKWERK

ABONNEMENTENADMINISTRATIE

FOTO OMSLAG

Broedvogels op de grens van Weert en Budel

Raymond Pahlplatz

Inleiding

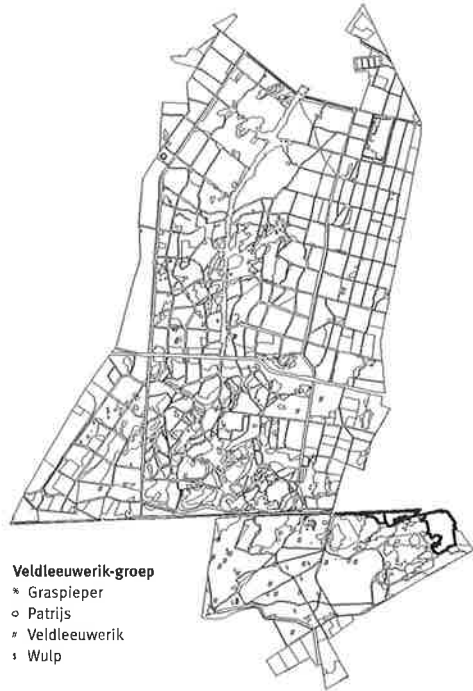
Sinds 1996 worden, in opdracht van het Ministerie van Defensie, alle militaire oefenterreinen in Nederland systematisch onderzocht op flora en fauna. Het Ministerie van Defensie heeft zich voorgenomen natuurbeheer op tweede plaats (na functionaliteit voor de gebruiker) te stellen (Structuurschema militaire terreinen). In veel gevallen zijn beide functies goed te combineren. In het voorjaar van 2001 werd door de afdeling Inventarisatie en Monitoring van Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen een broedvogelkartering uitgevoerd op de Weerter- en Boshoverheide.

De Weerterheide (914 ha) ligt in de provincie Limburg en Noord-Brabant. Het terrein, dat samen met de Boshoverheide (201 ha) en de Loozerheide (hier verder buiten beschouwing gelaten) als een ecologische eenheid kan worden beschouwd, is in het verleden nooit in zijn geheel op broedvogels onderzocht. Wel worden er voor beide zijden van de provinciegrens meer of minder nauwkeurige opgaven van broedvogels gegeven (van Noorden, 1994; Poelmans & van Diermen, 1997). Onlangs zijn de Weerter- en Boshoverheide aangewezen als beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn (van Roomen et al, 2000). In dit artikel wordt verslag gedaan van de inventarisatie, wordt nagegaan voor welke soorten het terrein het meest waardevol is en worden een aantal aandachtspunten voor het beheer aangegeven.

Beschrijving onderzoeksgebied

De Weerterheide en Boshoverheide vormen een groot aaneengesloten oefenterrein tussen Budel en Weert, op de grens van Noord-Brabant en Limburg (fig. 1). Het onderzoeksgebied wordt globaal begrensd door de Zuid-Willemsvaart in het zuiden, de zinkfabriek en de agrarische gronden in het westen, de Nassau-Dietz kazerne en spoorlijn in het noorden en Maarheezerhuttendijk, Blaakven, Recreatiepark Weerterbergen en de Trancheeweg in het oosten. Er lopen twee belangrijke verkeersaders van oost naar west door het gebied: de Geuzendijk en de goederenspoorlijn.

Rond 1850 maakte het terrein onderdeel uit van een zeer uitgestrekt heide- en stuifzandgebied. Op de provinciegrens waren grote aaneengesloten stuifduinen, naar de oost- en westkant overgaand in heide. De landschappelijke variatie was gering, loofbos en kleine bosjes waren niet aanwezig. Bossen van eni-

Verspreiding van de Veldleeuwerik-groep.

ge omvang lagen aan de oostkant van het gebied. Aan de westrand grensde het gebied aan een kleinschalig agrarisch gebied (Grote Historische Atlas, 1990). Over de broedvogels van die tijd is vrijwel niets te achterhalen, maar de tot de verbeelding sprekende soorten als Klapekster, Korhoen en Grauwe Kiekendief zullen hier vrijwel zeker deel van hebben uitgemaakt.

Het terrein bestaat tegenwoordig voor een groot gedeelte uit eenvormige percelen van Grove en Corsicaanse Den met ondergroei van Bochtige Smele en een grotendeels vergraste heide. De landschappelijke afwisseling in het noordelijk deel van de Weerterheide is zeer gering. Het terrein aldaar bestaat grotendeels uit aangeplante, eenvormige naaldbossen. Alleen in het meest noordwestelijke deel is bos met een groter aandeel loofhout en een redelijk ontwikkelde struiklaag aanwezig. Daarnaast zijn er heide, open zand en loofbos. Een bassin en een (gegraven) poel zijn de enige grotere open wateren. Ten zuiden van de Geuzendijk is de landschappelijke afwisseling groter. Heide, naaldbos, korstmosvlakten en open zand wisselen hier elkaar in een onregelmatig patroon af. In dit deel zijn twee poe-

len gegraven. De vele kleine naaldbosjes in het voormalige stuifzandgebied zijn aangeplant om het stuifzand vast te leggen en overlast van stuivend zand te beperken. Daarnaast hebben de bosjes ook een militaire functie (dekking). Van levend stuifzand is geen sprake meer. Slechts plaatselijk zijn nog kleine oppervlakten open zand aanwezig, open gehouden door bebreding (militair en recreatief) en berijding.

De Boshoverheide bestaat uit bos en open vitale velden met Struikheide. In de lagere, nattere delen is Pijpestrootje dominant. De voormalige stuifzanden aan de westkant zijn recent begroeid met o.a. Buntgras en korstmossen. Aan de zuidkant van de Boshoverheide zijn agrarische gronden uit productie genomen. De voormalige akkers zijn nu begroeid met een ruigtevegetatie waarin vooral Pitrus en Koninginnekruid voorkomen.

Methode

Het broedvogelonderzoek werd uitgevoerd volgens een vaste methodiek (van der Zee, 1998; Haveman & Hornman in prep.), sterk lijkend op de inventarisatiemethode die door de provincie Limburg wordt gebruikt. Het terrein werd opgedeeld in zes teleenheden, waar in elke eenheid vier ochtendbezoeken en één avondbezoek zijn gebracht. Tijdens de bezoeken werden alleen minder algemene soorten gekarteerd. De veldgegevens werden geklusterd volgens een vaste, op SOVON broedvogelonderzoek gebaseerde, methode. In veel gevallen zijn de criteria gelijk aan die van het broedvogelonderzoek van de provincie Limburg (zie Schols & Schepers, 1991). Gedurende het onderzoek werd niet systematisch naar nesten van roofvogels gezocht. Door het brengen van een nachtronde half juli waren uilen slecht te karteren. Reeds uitgevlogen, roepende jongen werden op veel plaatsen gehoord.

Resultaten

In dit deel wordt ingegaan op de resultaten van het broedvogelonderzoek in 2001. Eerst zullen de belangrijkste broedvogelgroepen (volgens Sierdsema, 1995) worden besproken. Daarna wordt bij enkele rode lijstsoorten uitgebreider stilgestaan, waarbij ook aan aantalsontwikkeling en verspreidingspatronen aandacht zal worden geschonken.

Op de Weerter- en Boshoverheide werden 40 soorten broedvogels (724 territoria) vastgesteld (zie tabel 1).

Broedvogelgroepen nader bekeken

Broedvogelgroepen worden gevormd door soorten met min of

Tabel 1. Aantal territoria op Weerterheide en Boshoverheide

	Weerterheide	Boshoverheide	Totaal
Dodaars	3	0	3
Wilde Eend	5	1	6
Zomertaling	0	1	1
Havik	1	0	1
Buizerd	5	1	6
Torenvalk	0	1	1
Boomvalk	1	1	2
Patrijs	1	0	1
Waterhoen	4	1	5
Meerkoet	4	0	4
Wulp	1	2	3
Holenduif	8	3	11
Zomertortel	1	0	1
Koekoek	1	1	2
Ransuil	1	0	1
Nachtzwaluw	2	11	13
Groene Specht	1	0	1
Grote Bonte	11	2	13
Specht			
Zwarte Specht	2	1	3
Boomleeuwerik	47	8	55
Veldleeuwerik	8	18	26
Boompieper	119	16	135
Graspieper	0	10	10
Blauwborst	0	1	1
Gekraagde	40	2	42
Roodstaart			
Roodborsttapuit	12	8	20
Grote Lijster	13	0	13
Sprinkhaanzanger	0	2	2
Grasmus	2	3	5
Fluiter	0	1	1
Goudhaan	93	11	104
Grauwe	3	0	3
Vliegenvanger			
Matkop	14	2	16
Kuifmees	81	14	95
Zwarte Mees	39	8	47
Boomkruiper	16	1	17
Wielewaal	0	1	1
Appelvink	1	0	1
Geelgors	46	5	51
Rietgors	0	1	1
Totaal	595	129	724

meer dezelfde biotoopeisen (Sierdsema, 1995). Het gebruik van broedvogelgroepen is voor beheerders een instrument om na te gaan welke effecten bepaalde ingrepen hebben. Op basis van een aantal referentiegebieden kan per broedvogelgroep worden bepaald wat de kwaliteit is van de broedbiotopen en in hoeverre de biotopen goed zijn ontwikkeld. De soorten van een broedvogelgroep bestaan uit weinig kritische tot zeer kritische soorten. Hoe beter een biotoop is ontwikkeld, hoe groter de kans dat kritische soorten zich zullen vestigen. Bovendien kunnen eisen worden gesteld waaraan een terrein minimaal moet voldoen. Op de Weerter- en Boshoverheide zijn drie belangrijke groepen te onderscheiden. Achtereenvolgens zijn dat de groepen van droge graslanden, open bos en bosranden, en naaldbos.

Broedvogelgroep van droge graslanden (Veldleeuwerik-groep)

De broedvogelgroep van droge graslanden wordt in het onderzoeksgebied vertegenwoordigd door de soorten Wulp, Patrijs, Graspieper en Veldleeuwerik. Niet aangetroffen soorten van deze groep zijn: Kwartel, Scholekster, Kievit en Grauwe Gors. Deze groep komt voor op de kleinere open delen in het midden en in de grotere open delen in het zuiden van de Weerterheide. De vier soorten werden alleen bij elkaar aangetroffen op de Boshoverheide (fig. 2). Graspiepers werden alleen in het

zuidelijke deel van de Boshoverheide aangetroffen. De verspreiding van de broedvogelgroep geeft aan waar de openheid van grote betekenis is. De hoogste aantallen werden vastgesteld op de Boshoverheide waar de grootst aaneengesloten heide ligt.

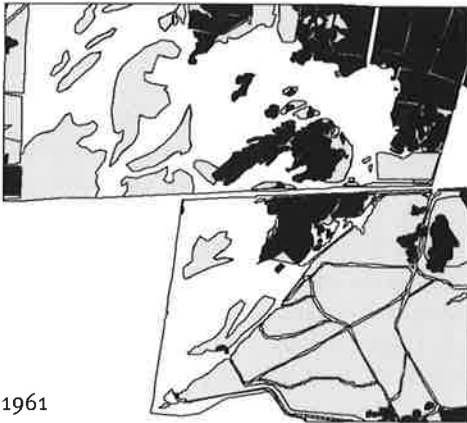
Broedvogelgroep van open bos en bosranden (Geelgors-groep)
Aangetroffen soorten van de broedvogelgroep van open bos en bosranden zijn: Groene Specht, Nachtzwaluw, Boomleeuwerik, Boompieper, Gekraagde Roodstaart en Geelgors. Andere soorten van deze broedvogelgroep zijn Draaihals en Klapekster. De eenvormigheid van het terrein wordt duidelijk weergegeven door de verspreiding van deze broedvogelgroep (fig. 3). De territoria zijn gelijkmatig verdeeld over het gehele terrein, met iets lagere dichtheden in de grotere open delen en de grotere aaneengesloten delen met jonge naaldhoutaanplant. Vooral de Boompieper (135 territoria) geeft overgangen van bos naar open terrein goed aan. Deze soort is de minst kritische van de broedvogelgroep en één of enkele bomen (zangpost) in verder open heide volstaan al voor een territorium. Ook een kleine open plek in verder gesloten bos kan voor de Boompieper al voldoende zijn voor vestiging van een territorium. Overigens werd in een klein deel van het bos, waar in het kader van natuurtechnisch bosbeheer open plaatsen zijn gemaakt, geen hogere dichtheid van deze broedvogelgroep vastgesteld.

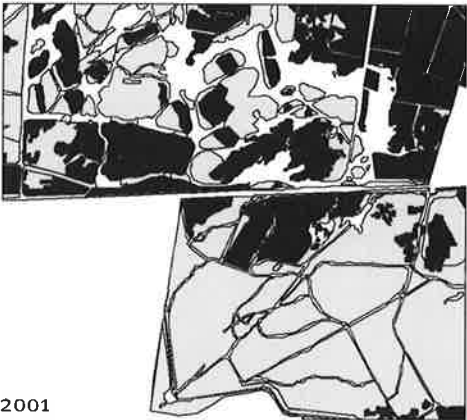
Verspreiding van de Geelgors-groep.

Verspreiding van de Kruisbek-groep.

Schematische weergave van successie op een deel van de Weerter- en Boshoverheide

1961

2001

Legenda

- bos
- pioniersvegetatie
- zand

Broedvogelgroep van naaldbos (*Kruisbek-groep*)

De verspreidingskaart van de broedvogelgroep van naaldbos laat de ligging van de iets grotere en oudere percelen naaldbos (fig. 4) goed zien. De broedvogels van naaldbos (Kuifmees, Zwarte Mees en Goudhaan) komen gelijkmatig verspreid over het hele terrein voor. Overigens werd de naamgevende soort van deze broedvogelgroep (Kruisbek) slechts éénmaal gehoord in juni. Broedgevallen waren afwezig, mogelijk was de overvliegende vogel een voorbode van een kleine invasie in de zomer van 2001. Andere soorten van deze broedvogelgroep zijn, met uitzondering van Vuurgoudhaan, niet alledaagse broedvogels als Keepe, Sijs en Ruigpootuil.

Enkele soorten nader bekeken

Hieronder is met name aandacht geschonken aan soorten van de rode lijst (Lina & van Ommering, 1996). Soorten die op deze lijst staan zijn in Nederland aan inkrimping van areaal of aantal onderhevig. De mate van achteruitgang geeft de mate van bedreiging weer. Daarnaast is ook aandacht voor de Boomleeuwerik in verband met de aanwijzing van het gebied als Vogelrichtlijngebied.

Dodaars (kwetsbaar)

De territoria werden vastgesteld in het helofytenfilter (1) en de aangelegde pool (2), beide gelegen op Limburgs grondgebied. Er werd succesvol gebroed, een paar werd met jongen waargenomen. De vestiging van Dodaarzen is vrij recent, in 1992 werden hier geen territoria vastgesteld.

Patrijs (kwetsbaar)

Een opvallend territorium aan de rand van het terrein. Het gebied is van geringe betekenis voor deze soort, die in de aangrenzende agrarische gebieden voorkomt. Gezien de waarnemingen lijkt het waarschijnlijk dat het paar in een stukje heide, grenzend aan agrarisch gebied, heeft gebroed.

Nachtzwaluw (bedreigd)

De twaalf territoria werden hoofdzakelijk gevonden op de Weerterheide, met een klein bolwerk op de grens van de Weerter- en Boshoverheide. Slechts drie territoria lagen ten noorden van de Geuzendijk. Alle territoria werden aangetroffen bij delen met geleidelijke overgangen van bos, heide, korstmosvegetatie naar open zand.

Uit gegevens van W. Beeren blijkt dat de Nachtzwaluw in de afgelopen jaren is toegenomen. Uit zijn gegevens bleken in 2001 zelfs 18 paar te zijn geconstateerd, waarbij met name ten noorden van de Geuzendijk meer territoria werden vastgesteld (3 tegen 7). De soort lijkt in heel Nederland toe te nemen. In het nabijgelegen Leenderbos werden eveneens hogere aantallen aangetroffen. Op de Zuidwest-Veluwe zijn de aantallen in korte tijd gestegen van ca 80 naar ca 120 territoria.

Groene Specht (kwetsbaar)

Met slechts één territorium is deze soort opvallend schaars te noemen op de Weerter- en Boshoverheide. Hoewel geschikt biotoop in ruime mate voorhanden lijkt te zijn, is de stand laag. Mogelijk speelt het gebrek aan voedselaanbod (mieren) een belangrijke rol. Mieren vormen een belangrijke voedselbron voor de soort. Op het gehele terrein werd slechts één groter nest (doorsnede van 80 cm) van de Rode Bosmier gevonden. Wel werden diverse andere mierensoorten aangetroffen. Moge-

lijk speelt ook het ontbreken van geschikte nestbomen een rol. In 1992 werd aan Limburgse zijde één territorium vastgesteld, in 2001 werd hier geen enkel territorium aangetroffen. Strenge winters lijken niet de oorzaak te zijn van de lage stand. De indexgetallen van SOVON laten voor de Groene Specht een duidelijke terugval in aantal zien na de winters 1995-96 en 1996-97. Het aantal territoria is hierna langzaam toegenomen. In het nabijgelegen Nederweert is herstel snel ingetreden en werden in 2000 en 2001 territoriarecords gebroken (Loven & Pahlplatz, 2001).

Boomleeuwerik

De Boomleeuwerik is een talrijke broedvogel op het militair terrein. De 55 aangetroffen territoria dienen als een minimum te worden beschouwd. De late start van het veldseizoen (door de uitbraak van Mond- en Klauwzeer) zorgde voor een uitgestelde eerste ronde, waardoor de soort mogelijk iets onderschat is. Vrijwel alle geschikte leefgebieden waren bezet, inclusief grote brede zandbanen grenzend aan bos.

Uit jaarlijkse tellingen vanaf 1992 in een groot deel van het terrein blijkt dat de soort een vrij stabiele populatiegrootte heeft, schommelend tussen de 45 en 55 territoria. Uitzonderlijk was het aantal van slechts 35 territoria in 1995, het jaar daarop werden wederom 52 territoria vastgesteld (W. Beeren).

Van der Weide (2000) geeft een aantalsschatting van 99 territoria voor het Vogelrichtlijngebied in 1992. Deze schatting bestaat uit de gegevens van de Provincie Limburg (41 territoria op de Weerter- en Boshoverheide, 8 territoria op de Kruispeel) en de opgaaf van 50 territoria voor de Weerter- en Budelerbergen (Poelmans & van Diermen, 1997). Onduidelijk is of de opgaaf van Poelmans & van Diermen betrekking heeft op alleen de Brabantse zijde of op het hele terrein. Indien wordt aangenomen dat beide getallen tot de provinciegrens geldig zijn, zou er sprake zijn van maar liefst 91 territoria op de Weerter- en Boshoverheide. Deze schatting lijkt aan de hoge kant en in tegenpraak met verzamelde gegevens door W. Beeren, die in 1992 55 territoria vaststelde. Overigens zou het gebied op basis van dit aantal nog altijd in de top vijf van belangrijke gebieden voor de soort in aanmerking zijn gekomen.

Roodborsttapuit (*bedreigd*)

De verspreiding is in het noordelijke deel beperkt tot enkele kleine heideveldjes en schrale graslanden waar aan de randen (braam)struweel aanwezig is. Tijdens de inventarisatie werden 20 territoria vastgesteld die werden aangetroffen in jonge aanplant, redelijk ontwikkelde (struik)heidevelden en braamstruwelen bij schrale graslanden.

Aan Limburgse zijde werd in 1992 op de Weerterheide slechts één territorium aangetroffen, tegen zes in 2001. Ook op de Bos-

hoverheide werd een duidelijke toename vastgesteld. In 1992 werden hier twee territoria aangetroffen tegen 12 in 2001! De toename lijkt niet het gevolg te zijn van verbetering van het biotoop, maar van een autonome groei van de populatie. De toename wordt ook in omliggende gebieden opgemerkt (Loven & Pahlplatz, 2001). Gezien de oppervlakte heide en de spreiding van de territoria lijkt er nog ruimte voor meer territoria.

Geelgors (*gevoelig*)

In het verspreidingspatroon van de Geelgors (51 territoria) is de voorkeur voor overgangen van open naar gesloten delen goed te herkennen. Gesloten delen bos worden gemeden. Op die plaatsen waar in het bos toch territoria aanwezig zijn, liggen kleine kapvlakten, gras- of heideveldjes. Opvallend is het hoge aantal territoria langs de westgrens met het agrarisch gebied. In dit deel zijn nauwelijks open plekken in de bosrand aanwezig. Vermoedelijk is het agrarisch gebied belangrijk als foeragegebied en wordt in de bossen of bosranden gebreed.

In 1992 werden alleen al in het Limburgse deel 47 territoria vastgesteld tegen 16 in 2001! Duidelijke concentraties die in 1992 op kapvlaktes werden gevonden, waren in 2001 geheel verdwenen. Door ouder worden van de aanplant en het verdwijnen van open plekken zijn de concentraties hier verdwenen. De openheid van de bossen is door het ouder worden ook verminderd, waardoor het aantal in het Limburgse deel van de Weerterheide verder is gedaald.

Verdwenen soorten

Duinpieper en Tapuit (*beide: bedreigd*)

In 2001 zijn deze soorten niet als broedvogel aangetroffen. In 1992 werden nog minimaal drie territoria van Duinpieper en twee territoria van de Tapuit aangetroffen. Tapuiten zijn na 1992 niet meer als broedvogel aangetroffen. De Duinpieper heeft het nog een jaar volgehouden (1993: 2 territoria) maar heeft hierna ook definitief het veld geruimd.

Hoewel de achteruitgang van beide soorten niet op zich staat, is het vrijwel gelijktijdig verdwijnen ervan opvallend. In biotoopkeus zijn deze soorten sterk aan elkaar gebonden en vormen samen met Boomleeuwerik een zeldzame broedvogelgroep (Tapuit-groep). Deze groep is karakteristiek voor grote open zandige plekken en schrale, korte pioniersvegetaties van korstmossen en Buntgras (Sierdsema, 1995).

De oppervlakte van dit specifieke en kwetsbare biotoop is sterk afgenomen door vergrassing en het dichtgroeien met Grove Den. Een vergelijking tussen luchtfoto's waarvan een eenvoudige weergave in figuur 5 wordt weergegeven, uit 1961 en 2001

Duinpieper - R. Schols

geeft een goed beeld van de voortgeschreden successie. Diverse percelen bestonden in 1961 geheel uit open zand. In 1989 bestonden deze voor 85% uit korstmosvlakten en Buntgras. In 2001 zijn deze percelen geheel met Grove den begroeid! Daarnaast is een aantal pioniersvegetaties met korstmossen en Buntgras met hoog opgaand Pijpestrootje of Bochtige Smele vergrast, en daardoor als broedbiotoop ongeschikt geworden voor beide soorten. Van open zand, dat in 1989 nog een vrij grote oppervlakte besloeg, zijn alleen op de Weerterheide nog enkele delen terug te vinden. Naast de natuurlijke successie zijn in 1972 nog enkele bosjes aangeplant in het stuifzand, waardoor de openheid verminderde en de successie versneld is. Op de Boshoverheide is vrijwel al het stuifzand vastgelegd door korstmossen en Buntgras, maar ook hier treedt al vergrasning met Bochtige Smele op.

De afname van beide soorten wordt in heel Nederland opgemerkt. De Duinpieper was al geplaatst op lijst van Landelijke Zeldzame Broedvogels (van Dijk, 1996). Afname van deze soort wordt toegeschreven aan verdwijnen van geschikt broedbio-

toop en intensievere recreatie op stuifzanden. De Duinpieper vestigt zich juist in de pioniersvegetaties waarin korstmosvlakten en korte schrale vegetaties in grotere aaneengesloten oppervlakten voorkomen. Territoria van Duinpieper hebben in Nederland een omvang van 15 tot 30 ha (SOVON, 1987; Bijlsma et al, 2001). Nederland herbergt nog de enige broedpopulatie in Noordwest-Europa.

Recent is de Tapuit aan de Landelijk Zeldzame Broedvogels toegevoegd. De aantallen van de Tapuit zijn in de laatste tien jaar dramatisch afgenomen. Over de exacte oorzaak van de achteruitgang bestaat onduidelijkheid (van Dijk et al, 2001). In Limburg behoort de Tapuit tegenwoordig tot een van de meest zeldzame broedvogels. Vermoedelijk is de enige jaarlijks bezette broedlocatie een mijnsteenbergt nabij Schinveld. Incidenteel zullen nog territoria op de grotere heidegebieden worden vastgesteld.

Vogelrichtlijn

De Weerter- en Boshoverheide is vanwege het hoge aantal Boomleeuweriken als Vogelrichtlijngebied (2000: 45 territoria; 2001: 55 territoria) aangewezen. Grenzend aan het militair ter-

rein vallen ook de Hugterheide en het Weerterbos (2000: ca. 6 territoria), Laurabossen (2000: ca 4 territoria Boomleeuwerik) en de Loozerheide en de Hoort (2000: 6 territoria) in de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied. Het totaal aantal Boomleeuweriken kan voor 2000 worden geschat op 61 territoria. Het aantal voor 2001 valt waarschijnlijk hoger uit door het hogere aantal territoria op de Weerter- en Boshoverheide.

Formeel houdt aanwijzing in dat zowel de bestaande situatie als het bestaande gebruik kan worden gecontinueerd, maar dat grote ingrepen in het landschap vergunningsplichtig zijn. Beheerwerkzaamheden vallen hier niet onder, gezien artikel 3 van de richtlijn. Hierin wordt gesteld dat maatregelen moeten worden getroffen om: “een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen, in stand te houden of te herstellen”. Hier ligt een belangrijke taak voor het Ministerie van Defensie, de oefenterreinen vormen duidelijk het belangrijkste deel van het aangewezen Vogelrichtlijngebied voor de Boomleeuwerik.

Aandachtspunten voor beheer

De huidige waarde van het terrein is te danken aan de broedvogels van de Geelgors-groep, met soorten als Geelgors en Boomleeuwerik (minder kritisch) en Nachtzwaluw (kritisch). De Boomleeuwerik wordt ook in de Tapuit-groep als kensoort genoemd. Juist deze groep is met broedvogels als Duinpieper en Tapuit van grote regionale en nationale betekenis. Duinpieper en Tapuit zijn als broedvogel vrijwel verdwenen in Zuid-Nederland en op nationale schaal is de Tapuit-groep sterk bedreigd. De derde van grote betekenis zijnde broedvogel is de Boomleeuwerik, op basis waarvan het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen.

Bij de keuze voor doelstellingen in beheer van de Weerter- en Boshoverheide zijn criteria als zeldzaamheid, de volledigheid van levensgemeenschappen en kenmerkendheid van grote betekenis. Daarnaast spelen de potenties en militair gebruik van de terreinen een rol. De aanwijzing van de defensie terreinen als Vogelrichtlijngebied kan bovendien worden beschouwd als een extra verantwoordelijkheid.

Gezien de huidige waarden én potenties van het gebied kan worden gezien of een keuze in de richting van herstel en ontwikkeling van stuifzanden en bijbehorende pioniersvegetaties tot de mogelijkheden behoort. Het Limburgse deel tussen de Geuzendijk en de goederenspoorlijn heeft hierbij de beste uitgangssituatie en potenties. Mogelijke bezwaren kunnen ontstaan wanneer stuivend zand overlast zou gaan veroorzaken. Daartegenover staat dat een op nationale schaal bedreigd systeem hersteld wordt en dat zeldzame broedvogels zich hier opnieuw kunnen gaan vestigen.

DANKWOORD

Met dank aan Wil Beeren, Boena van Noorden en Michiel van der Weide voor het beschikbaar stellen van gegevens. Ook dank aan Karin Linders en Chris Smit voor het kritisch doornemen van eerdere versies.

LITERATUUR

- Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuijsen, 2001. *Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2)*. GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Dijk, A.J. van, 1996. *Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project)*. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Dijk, A.J. van, L. Dijkse, F. Hustings, D. Zoetebier & C. Plate, 2001. *Broedvogel Monitoring Project, jaarverslag 1998-99*. SOVON-monitoringsproject 2001/03. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Haveman, R. & M. Hornman, in prep. *Methode monitoring van natuurwaarden op defensie terreinen*. DGW&T, afdeling Inventarisatie en Monitoring, Wageningen.
- Lina P.H.C. & G. van Ommering, 1996. *Bedreigde en kwetsbare vogels in Nederland*. Informatie- en KennisCentrum Natuurbeheer, Wageningen
- Loven, T. & R. Pahlplatz, in prep. *Zeldzame en schaarse broedvogels in Nederweert*. Vogelwerkgroep Nederweert.
- Noorden, B. van, 1994. *De broedvogels van Midden-Limburg, avifaunakartering deel III*. Provincie Limburg, Maastricht.
- Poelmans, W. & J. van Diermen, 1997. *Broedvogels van Midden- en Oost-Brabant*. Provincie Noord-Brabant, Den Bosch.
- Roemen, M.W.J. van, A. Boele, M.J.T. van der Weide, E.A.J. van Winden & D. Zoetebier, 2000. *Belangrijke vogelgebieden in Nederland, 1993-1997*. SOVON-informatierapport 2000/01. SOVON-informatierapport 2000/05. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Schols, R. & F. Schepers, 1991. *De broedvogels van het Noordelijk Peelgebied*. Provincie Limburg, Maastricht.
- Sierdsema, H. 1995. *Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen*. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels.
- Weide, M.J.T. van der, 2000. *De Boomleeuwerik in het Vogelrichtlijngebied de Weerter- en Budelerbergen en Nederland*. SOVON-informatierapport 2000/05. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Zee, F.F. van der, 1998. *Methode inventarisatie en monitoring van natuurwaarden op defensie terreinen*. Adviesgroep Vegetatiebeheer, IKC-Natuurbeheer, Wageningen.

**Raymond Pahlplatz,
Dienst Gebouwen Werken & Terreinen,
p.a Postbus 30, 6700 AA Wageningen.**

De Midden-Limburgse Maasplassen; Vogelrichtlijgebied en begrenzing

Nicole Reneerkens

De Midden-Limburgse Maasplassen zijn van internationaal belang voor trekkende en overwinterende watervogels (Reneerkens & Voets, 2001). Om de natuurwaarde in een gebied als de Maasplassen te behouden zijn er Europese verdragen gesloten. De Europese Vogelrichtlijn (Conventie van Bern, 1979) beschermt broedvogels en trekvogels en hun gebieden. De Habitatrictlijn (Verdrag van Maastricht, 1992) beoogt instandhouding van natuurlijk habitat en wilde flora en fauna. Deze richtlijnen willen het voortbestaan garanderen van diersoorten en habitattypen, door een netwerk van speciale beschermingszones over Europa te verdelen. Er zijn stapels papier geschreven met juridisch bindende afspraken, soortenlijsten en allerlei ter zake doende criteria. Dit artikel wil zich beperken tot de voorwaarden van de Vogelrichtlijn die gelden voor de Midden-Limburgse Maasplassen en wel wat betreft trekkende en overwinterende watervogels. Daarbij worden alle gegevens van broedende vogels buiten beschouwing gelaten. Op basis van SOVON watervogeltellingen is gebleken dat het gebied voldoet aan de ornithologische eisen om aangewezen te worden onder de Vogelrichtlijn (Van Roomen et al., 2000).

Waarom moet een gebied voldoen en wat betekent het in de praktijk om onder de Vogelrichtlijn te vallen? Waar worden de gebiedsgrenzen getrokken?

De Europese Vogelrichtlijn in het kort

In 1980 bekrachtigt Nederland officieel dit internationaal verdrag. De Vogelrichtlijn heeft betrekking op de instandhouding van alle in het wild levende vogelsoorten van de Europese lidstaten. Ze is van toepassing op vogels, hun eieren, nesten en leefgebieden. Het verplicht de aangesloten landen voor alle vogels op hun grondgebied een geschikt leefgebied in stand te houden. In Bijlage 1 van de EU-Vogelrichtlijn zijn 181 vogelsoorten opgenomen, waarvan er 44 voor Nederland relevant zijn. Volgens artikel 4 van de Vogelrichtlijn zijn dit soorten die dreigen uit te sterven, soorten die gevoelig zijn voor bepaalde veranderingen van het leefgebied, soorten die als zeldzaam worden beschouwd en soorten die vanwege de specifieke kenmerken van hun leefgebied speciale aandacht verdienen.

Voor de instandhouding van de vogelsoorten genoemd in Bijlage 1 moeten de lidstaten de daartoe meest geschikte gebieden als "speciale beschermingszones" aanwijzen. Dit geldt tevens voor watervogelsoorten wanneer deze in voldoende aantal ge-

bruik maken van een gebied. Dit laatste is van toepassing voor de Maasplassen. Een speciale beschermingszone of SPA (van het engelse "Special Protection Area"), dient aan afgesproken ornithologische criteria te voldoen.

Een SPA kan zowel een droog als een nat gebied (Wetland) inhouden. Een Wetland (WET) van internationale betekenis voldoet aan afspraken gemaakt tijdens de Wetlands-Conventie van 1971 te Ramsar (Iran). Deze overeenkomst is in september 1980 in Nederland in werking getreden. Een gebied met een WET-status is tevens een SPA volgens de Vogelrichtlijn (Tempel v.d. & Osieck, 1994).

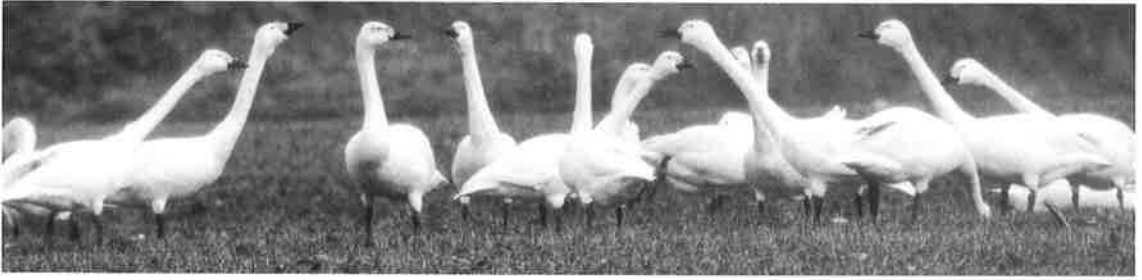
Om alle eisen voor WET en/of SPA hier te bespreken voert te ver. Het is wellicht interessanter te bezien aan welke voorwaarden Midden-Limburg moet voldoen.

Criteria voor de Midden-Limburgse Maasplassen

Om de Maasplassen een WET/SPA te noemen moet van minimaal één watervogelsoort de 1%-drempel worden overschreden. (zie tabel 1). Dit wil zeggen dat 1% of meer van de noordwest Europese populatie (biogeografische populatie) gebruik maakt van het gebied. Men moet uitgaan van het hoogste aantal vogels per soort dat tijdens een winter wordt geteld. Dit geldt zowel voor vogels die op Bijlage 1 voorkomen, als trekkende watervogels die niet op deze lijst staan. Bovendien moet in een reeks van 5 jaar deze drempel minimaal 3 keer gehaald worden.

Voor de aanwijzing van deze gebieden door Nederland is gebruik gemaakt van SOVON telreeksen van 1993 tot 1997. Het betreft watervogeltellingen in de maanden september tot en met april. Uit die tellingen blijkt dat de Maasplassen aan de hierboven beschreven 1%-drempel voldoen voor Kleine Zwaan 1,3%, Grauwe Gans 1,5% en Tafeleend 1,4%. (zie tabel 2).

Wanneer is vastgesteld dat een gebied die 1% drempel haalt, geldt nog een door de Nederlandse overheid toegevoegd criterium. Een gebied kan pas worden aangewezen wanneer minimaal 100 hectare ervan een formele natuurstatus heeft, dwz onder de Natuurbeschermingswet valt en/of in beheer is bij een terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie. Door de aankoop en het beheer van een groot deel van de Maasplassen door Natuurmonumenten, samen met Staatsbosbeheer en Limburgs Landschap, is aan die voorwaarde voldaan. Per 1 januari 2001 is het totaal aan eigendom binnen het beschreven

Kleine zwaan - P. Palmen

gebied 657 ha. De gedachte dat de Maasplassen dan automatisch SPA zijn en onder de Europese Vogelrichtlijn vallen, is echter redelijk voorbarig.

Tabel 1.

Gehanteerde 1% drempels voor niet-broedvogels gebaseerd op de biogeografische populatie*

Watervogelsoort	biogeografische populatie*	1%
Fuut	Noordwest Europa	1500
Aalscholver	Noord / Centraal Europa	2000
Kleine Zwaan	W Siberië / NO-NW Europa	170
Toendrarietgans	W & C Siberië / NO-ZW Europa	3000
Kolgans	NW Siberië / NW-NO Europa	6000
Grauwe Gans	NW Europa / SW Europa	2000
Smient	W Siberië / NW-NO Europa	12500
Krakeend	Noordwest Europa	300
Tafeleend	Noordwest Europa	3500
Meerkoet	Noordwest Europa	15000

Bron: Rose & Scott, Waterfowl Population Estimates, 1997.

* Een biogeografische populatie, ook wel aangeduid als flyway-populatie, van een vogelsoort is een uit een bepaald broedgebied afkomstige populatie (groep) vogels, die niet of nauwelijks (genetische) uitwisseling heeft met ander populaties van dezelfde soort. (ministerie van LNV, Nota van Antwoord)

Tabel 2.

Overzicht van vogelwaarden van middenLimburgse Maasplassen als SPA

Vogelsoort	1993	1994	1995	1996	1997	gemiddeld	% internationale populatie
Kleine Zwaan	>221	352	>111	>175	(43)	214.8	1,3
Grauwe Gans	>1783	>3399	2814	>3050	3966	3002.4	1,5
Tafeleend	4078	4221	5707	3632	6021	4731.8	1,4

Begrenzing

Het ligt voor de hand dat, wanneer een gebied het stempel SPA krijgt, dit voor eigenaren, beheerders en gebruikers gevolgen kan hebben. Het is dan ook nadrukkelijk van belang aan te geven welk terrein nu exact Vogelrichtlijngebied is.

Met andere woorden, waar ligt de grens? Ook hierover bestaan afspraken.

In de praktijk van de Maasplassen werkt dit als volgt.

In het kielzog van de 1%-drempelsoorten Kleine Zwaan, Grauwe Gans en Tafeleend mogen alle gegevens van de 181 vogelsoorten van Bijlage 1 en alle trekkende (water)vogels gebruikt worden, wanneer deze de maxima van 0,1% overschrijden. De op deze manier bij de begrenzing betrokken vogelsoorten voor Midden-Limburg zijn Aalscholver, Fuut, Krakeend, Smient, Meerkoet, Kolgans en Toendrarietgans. De tellers van de maandelijkse SOVON watervogeltelling hebben nauwkeurig aangegeven welke plas, oever of aangrenzend land door deze vogels worden gebruikt om te foerageren of te rusten. De verspreiding over de Maasplassen is zorgvuldig ingetekend. Per vogelsoort is daarvan een kaart gemaakt. Er is alleen genoteerd waar en in welk aantal de soort voorkomt, indien de grens van 0,1% per plas is overschreden. Deze kaarten zijn als het ware over elkaar heen gelegd. Op deze manier ontstaat een totaal kaart waaruit blijkt dat de meeste plassen voor 1 of meerdere soorten van groot belang zijn. Elk stuk winterbed of anderszins binnen het Maasplassengebied vallend terrein, dat niet door voldoende aantallen vogels gebruikt wordt, is buiten de begrenzing gehouden. (figuur 1).

Er moet, behalve aan de hierboven gestelde ornithologische criteria, ook sprake zijn van een ecologische eenheid en van logische grenzen. Daarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en het gebruik hiervan door de betreffende vogelsoorten. Ganzen, smienten en meerkoeten foerageren op weilanden en akkers. Dit is de reden waarom behalve water ook het aangrenzend winterbed voor een gedeelte binnen de begrenzing valt. Bij de aanwijzingen van de laatste 49 Nederlandse Vogelrichtlijngebieden in maart 2000 heeft het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV) dezelfde systematiek toegepast.

Figuur 1. Begrenzing Vogelrichtlijngebied Midden-Limburgse Maasplassen

In figuur 1 is de begrenzing ingetekend zoals die tot stand is gekomen volgens de bovenstaande methode. Bijna de volledige Midden-Limburgse Maasplassen, de Maas en het winterbed vallen binnen het nieuwe Vogelrichtlijngebied. We spreken over een oppervlakte van 4268 hectare. Voor al eerder aangewezen Limburgse gebieden die onder de Vogelrichtlijn vallen zie tabel 3.

Aanwijzing

De Maasplassen voldoen zoals beschreven aan de juiste normen voor een Vogelrichtlijngebied. Bovendien zijn de afgesproken regels gebruikt om de begrenzing tot stand te brengen. Desondanks is er nog steeds geen sprake van een officiële status. Eerst wanneer de Nederlandse staat via het Ministerie van LNV het gebied als EU-Vogelrichtlijngebied heeft aangewezen is de status definitief. Na de aanwijzingsronde van maart 2000 zal pas over 10 jaar een volgende serie gebieden onder de Vogelrichtlijn gebracht worden, zo heeft voormalig Staatssecretaris Faber (Natuurbeheer) van LNV laten weten. Nederland heeft voorlopig aan zijn Europese verplichting voldaan. In de toekomst zullen de nog nieuw aan te wijzen Vogelrichtlijngebieden, net als de bestaande, nauwkeurig worden geteld volgens de SOVON-regels. Natuurlijk zou kunnen worden aangetoond dat de feitelijke situatie van het gebied is verslechterd op het moment dat uiteindelijk zal worden aangewezen. De lidstaten zouden zich immers aan de richtlijnverplichtingen kunnen onttrekken door in strijd met het EU-recht te handelen, door niet

alleen een gebied niet aan te wijzen, maar ook de natuurwaarden ter plaatse te vernielen. Dan is het zeer wel denkbaar dat het Europese Hof de lidstaat zal verplichten om de oorspronkelijke goede staat van het nog niet aangewezen gebied te herstellen. (Prof. dr. Ch. W. Backes, 2000).

Op de uiteindelijke aanwijzing zal ongetwijfeld een groot aantal bezwaarschriften volgen. Hierover zegt Mr. H. E. Woldendorp, juridisch medewerker van het Directoraat Generaal Milieu en Natuur van de Europese Commissie het volgende. "De gebiedsaanwijzing kan alleen worden gewijzigd indien er is uitgegaan van onjuiste ornithologische criteria (vogeltelgegevens). Dit moet dus in het bezwaarschrift worden aangetoond, anders is het kansloos om te worden ingewilligd omdat dit tot strijdigheid met de richtlijn zou leiden." Verder stelt hij: "Natuurlijk is het niet zo dat met een aangewezen gebied niets meer kan, maar behoud van de nog resterende waardevolle natuur blijft hoofddoel van de richtlijnen." (Woldendorp, 2001)

Tabel 3.

Limburgse Vogelrichtlijngebieden met hun status en kwalificerende vogelsoort

Beschermd gebied	EU-Vogelrichtlijn datum	Wetland datum	opp.	vogelsoort
Deurnese Peel	mei 92	dec 92	1450 ha	Blauwborst, Kraanvogel
Groote Peel	okt 86	mei 80	1320 ha	Porseleinhoen, Blauwborst, Toendriarietgans
Hamert	mei 94		1460 ha	Nachtzwaluw, Zwarte Specht, Boomleeuwerik
Maasduinen	mrt 00		2750 ha	Nachtzwaluw, Zwarte Specht, Boomleeuwerik
Mariapeel	okt 86		1060 ha	Blauwborst, Kraanvogel
Meinweg, Weerter- en Budelerbergen	mei 94		1600 ha	Nachtzwaluw
Hugterheide en Budel-Dorppelein	mrt 00		3500 ha	Boomleeuwerik, Duinpieper

Bron: aan de slag met de natuurbeschermingswet, Frans Swinkels, Brabantse Milieufederatie, oktober 2000.

Jurisprudentie

Uit de meest recente jurisprudentie van het Hof van Justitie van de EU blijkt dat niet-aangewezen gebieden die wel aan de criteria voldoen, overeenkomstig de Vogelrichtlijn moeten worden beschermd. Dit betekent dat een gebied dat niet officieel is aangewezen, maar wel ornithologisch aan de juiste eisen voldoet, moet worden beschermd als ware het aangewezen. Hierover zijn tot op heden in Europa diverse rechtzaken gevoerd en gewonnen. Een voor de Nederlandse situatie spraakmakend voorbeeld is het volgende.

Op 17 juli 1998 heeft de bestuursrechter in Leeuwarden zich uitgesproken in de zaak over de proefboringen in de Waddenzee. De bepalingen van de Vogelrichtlijn zijn volgens de rechtbank van toepassing op gebieden die voldoen aan de criteria

om als SPA onder de Vogelrichtlijn te worden aangewezen, maar een formele juridische status onder deze richtlijn nog niet hebben. De bestuursrechter baseert zich op het Lappelbank-arrest, een uitspraak van het Europese Hof van juli 1996. Een Engels getijdegebied was ten onrechte niet aangewezen als SPA, terwijl er uitbreidingsplannen waren voor een haven. Het Europese Hof bepaalde dat de aanwijzing als SPA wel had moeten plaatsvinden. Daarna had pas de afweging gemaakt mogen worden tussen economische en ornithologische belangen. Nieuwe economische activiteiten mogen pas dan worden toegelaten wanneer zorgvuldig getoetst is of er geen negatieve effecten op een speciale beschermingszone zullen zijn. De Maasplassen ontwikkelden zich als SPA terwijl er volop recreatie aanwezig is. Uitbreidingen en bestemmingswijzigingen moeten uiteraard getoetst worden. Daarbij moet men denken

Grauwe Gans - P. Palmes

aan het plaatsn van windturbines, maar ook kleinschalige projecten zoals nieuwe jachthavens, andere vormen van recreatie, verder verdiepen van plassen of bouwactiviteiten in het algemeen.

Bestaande activiteiten zullen over het algemeen geen hinder ondervinden van de Vogelrichtlijn. Alleen wanneer deze bestaande activiteiten strijdig zijn met de reden waarom een gebied is aangewezen, moet alsnog getoetst worden. Uit oogpunt van verstandig planologisch beleid is het wijs het bestaan van de Vogelrichtlijn niet te ontkennen. Wanneer in de besluitvorming ten onrechte hiermee geen rekening wordt gehouden zouden overheden of projectontwikkelaars hun huiswerk nog wel eens over moeten doen. Dat kan, behalve vertraging, ook andere vervelende gevolgen hebben voor geplande projecten en reeds gedane investeringen. (Woldendorp, 2001)

Hoe nu verder met de Maasplassen?

Bij de laatste aanwijzingsronde in maart 2000 van SPA's door het Ministerie van LNV vielen de Maasplassen om allerlei redenen uit de boot. De provincie Limburg wilde in het kader van het Provinciaal Omgevingsplan Limburg, POL, aanvulling Zandmaas enkele willekeurige plassen aanwijzen als Vogelrichtlijngebied. Het voorstel betreft de Rijkse Bemden, Asseltse plassen-zuid, Spoorplas, Gerelingsplas, de Lus van Linne en de Stevolplassen. Lateraalkanaal-west moet, na de realisering van dat gebied, eveneens onder de Vogelrichtlijn gaan vallen. Er is onvoldoende ornithologische onderbouwing van dit voorstel, noch van enige ecologische eenheid of van logische begrenzing. Naar aanleiding van het concept-POL heeft Vogelbescherming Nederland, in nauwe samenwerking met de vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap, de juiste begrenzing van de Maasplassen als speciale beschermingszone ingetekend.

Deze inspraak is vooralsnog niet door de provincie Limburg overgenomen. Men onderkent wel dat de verplichting bestaat vanuit de EU-Vogelrichtlijn om de plassen te beschermen. Vogelbescherming Nederland heeft het ministerie van LNV op de hoogte gebracht van het feit dat de Maasplassen onder de Vogelrichtlijn kwalificeren.

Het zou verstandig zijn wanneer de provincie Limburg het Ministerie van LNV zou verzoeken de Maasplassen officieel aan te wijzen. Een duidelijke begrenzing is in het voordeel van iedere belanghebbende in de regio. Internationaal gezien is dit nieuwe Vogelrichtlijngebied voor trekkende en overwinterende vogels van groot belang geworden. Om dit gegeven kan men niet meer heen. Bescherming van de Midden-Limburgse Maasplassen en de daar overwinterende vogels is noodzakelijk en onvermijdelijk.

DANKWOORD

Op een prettige wijze heeft Toon Voets, regioconsulent zuidoost van Vogelbescherming Nederland, al mijn vele vragen beantwoord en dit artikel beoordeeld op de juistheid van de inhoud. Mijn dank gaat ook uit naar Jan Boeren wiens commentaar de leesbaarheid van de tekst heeft verhoogd. Hij heeft tevens, voor dit artikel, de overzichtskaart gemaakt van Midden Limburg met Maasplassen en de begrenzing. De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Patrick Palmen.

LITERATUUR

Backes, Ch. W. Prof.dr. *Veel habitat, weinig richtlijnen, Gemeenten en de Vogel- en Habitatrichtlijn. Vereniging voor milieurecht, 2000. eigen uitgave.*

Ministerie van LNV, februari 2000. *Nota van Antwoord. Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, directie Natuurbeheer.*

Reneerkens N., Voets T., 2001. *De Limburgse Maasplassen, de ornithologische waarden beschermd en bedreigd. Natuur Historisch Maandblad, januari 2001; 1-7.*

Roomen, M.WJ. van, A. Boele, M.J.T. Van der Weide, E.A.J. van Winden & D. Zoetebier, 2000. *Belangrijke vogelgebieden in Nederland, 1993-1997. Actueel overzicht van Europese vogelwaarden in aangewezen en aan te wijzen speciale beschermingszones en andere belangrijke gebieden. SOVON-informatierapport 2000/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.*

Tempel, R. van den, Osieck E. R., 1994. *Belangrijke Vogelgebieden in Nederland (Technisch Rapport 13 Vogelbescherming Nederland) Vogelbescherming Nederland, Zeist.*

Vogelbescherming Nederland, 2000. *Nederlandse Wetlands 1999, vogelen natuurbescherming. Vogelbescherming Nederland, Zeist.*

Woldendorp H. E. 2001. *Limburgs Milieu juli 2001, jaargang 15, nr. 2. Stichting Milieufederatie Limburg, Roermond.*

Frans Swinkels, oktober 2000. *Aan de slag met de Natuurbeschermingswet. Bijlage 5, lijst beschermde gebieden. Eigen uitgave Brabantse Milieufederatie.*

**Nicole Reneerkens,
Wetlandwacht Vogelbescherming Nederland,
Kapelaan Goossensstraat 27, 6101CX Echt**

Populatieontwikkeling van de Kerkuil (*Tyto alba*) in Limburg in de periode 1967-2000

J. Ummels

Inleiding

Als er voor één vogelsoort veel inspanningen zijn gedaan om de sterke afname te stoppen, dan is dat wel voor de Kerkuil. Tot de jaren '60 blijkt uit de schaarse gegevens dat de soort een vrij algemene broedvogel was in Limburg. Een absoluut dieptepunt werd echter bereikt na de strenge winters van 1963/1964 en 1978/79 toen er nog slechts vijf broedparen werden vastgesteld. Niet alleen in Limburg doch in heel Nederland was de soort sterk in aantal afgenomen. De kerkuilenwerkgroep Limburg, een provinciale tak van de Kerkuilenwerkgroep Nederland, heeft sinds het begin van de jaren '80 al veel moeite gedaan om het aantal broedparen weer naar veilige proporties te brengen. In onderhavig artikel wordt een overzicht gegeven van de populatieontwikkeling sinds 1967, de meest spectaculaire terugmeldingen van geringde uilen en verkeersslachtoffers in de periode 1985-2000, het menu van de Kerkuil in de drie Limburgse regio's en een overzicht van de plannen die de werkgroep heeft opgesteld voor de komende 5 tot 10 jaar.

Populatieontwikkeling

Periode 1967-1985

Uit de periode vóór 1967 zijn slechts losse gegevens voor handen. Hieruit is geen duidelijk overzicht te maken van het jaarlijks aantal broedparen. Voor zover bekend heeft de soort nooit in grote aantallen in Limburg gebroed. Pas na 1967 zijn er jaarlijks uit de hele provincie broedgegevens verzameld waaruit een beeld van het broedbestand kan worden gegeven. In de periode 1967-1984 (tabel 1) schommelde het aantal broedende paren tussen minimaal vijf en maximaal 43. Na de strenge winter van 1978/79 werden nog slechts vijf paren genoteerd. De sterke afname van het broedbestand is echter niet alleen het gevolg van barre winteromstandigheden doch is voornamelijk het gevolg van de sterk veranderde leefomstandigheden sinds de helft van de vorige eeuw. Als mogelijke oorzaken worden genoemd (de Jong 1995, Binsbergen, A.J. *et al.* 1996):

- Verdwijnen van de graanschuren bij de boerderijen waardoor een vermindering van de voedselbron in (strenge) winters optreedt
- Schaalvergroting in de landbouw waardoor overhoekjes, ruïge grasstroken en houtwallen verdwenen.

- Uitbreiding van het wegennet met als gevolg een sterke toename van verkeersslachtoffers.
- Verdwijnen van nestgelegenheid door modernisering en ontoegankelijk worden van gebouwen.
- Gebruik van bestrijdingsmiddelen waardoor vergiftiging van de voedselbron optreedt.

Tabel 1. Aantal broedgevallen van de Kerkuil in Limburg in de jaren 1967-1984 (Ganzevles *et al.* 1985)

Jaar	Aantal broedparen
1967	33
1968	41
1969	26
1970	35
1971	23
1972	31
1973	16
1974	43
1975	25
1976	15
1977	17
1978	16
1979	5
1980	5
1981	9
1982	12
1983	10
1984	13

Periode 1985-2000

Sinds 1985 is het aantal broedparen langzaam weer toegenomen. Na de enorme terugval van 1979/80, waarbij in heel Nederland nog slechts ruim 100 broedende Kerkuilenparen werden waargenomen, werden er door Vogelbescherming Nederland en een aantal vrijwilligers initiatieven genomen om de soort te helpen. Al begin jaren '80 bij het opstellen van de zgn. "Rode lijst" wordt de Kerkuil op deze lijst geplaatst met als motief:

"Soort die in recente tijd sterk in aantal is achteruitgegaan en waarvan het broedareaal in Nederland aanzienlijk is afgenomen. Indien de huidige trend zich voortzet, loopt de soort gevaar binnen korte tijd als Nederlandse broedvogel te verdwijnen".

Tabel 2. Ontwikkeling van het aantal broedparen van de Kerkuil in de 3 Limburgse regio's tussen 1985-2001

Jaar	Noord Limburg	Midden Limburg	Zuid Limburg	Totaal aantal broedparen	Aantal uitge- vlogen jongen
1985	4	5	4	13	17+
1986	4	9	5	18	51
1987	6	4	5	15	14+
1988	6	8	8	22	69
1989	8	12	13	33	71+
1990	13	27	10	50	145
1991	3	5	8	16	21
1992	4	12	5	21	46
1993	6	17	2	25	99
1994	8	14	3	25	66
1995	21	26	3	50	153
1996	19	29	5	53	174
1997	6	13	7	26	76
1998	33	26	14	73	245
1999	49	52	22	123	489
2000	48	48	27	123	370

Door het hele land werden werkgroepen gemobiliseerd die zich bezig hielden met o.a. het maken en plaatsen van extra nestgelegenheden (uilenkasten). Ook werden er op diverse broedlocaties gedurende strenge winters Kerkuilen bijgevoerd met levende muizen in zinken waskuipen. Op enkele plaatsen zijn er zgn. muizenruiters- en burchten geplaatst met het doel de voedselbron te verbeteren. Deze hulpacties hebben in de provincie Limburg geresulteerd in een toename van 13 broedparen in 1985 tot 125 in 2000 (tabel 1).

Door het plotseling instorten van de Veldmuizenstand, de belangrijkste prooi-soort van de Kerkuil, werden in 1991 slechts 16 paren broedend aangetroffen.

In 1992 heeft Vogelbescherming Nederland het rapport "Biologie en bescherming van de kerkuil *Tyto alba*: aanzet tot het beschermingsplan" uitgegeven. Dit rapport vormde de belangrijkste basis voor het "Soortbeschermingsplan KERKUIL" van het ministerie van LNV (1996). Dit plan beoogt de landelijke broedpopulatie op de middellange termijn (10 à 15 jaar) in muizenrijke jaren op minstens 2000 broedparen te brengen. Dit betekent dat er ongeveer 1000 paren tot broeden komen in de zgn. daljaren. De overheid stelde in het kader van dit plan financiële middelen ter beschikking voor maatregelen/activiteiten die gericht zijn op:

1. *Verruiming van de mogelijkheden om te nestelen en te foerageren*
2. *Maatregelen die sterfte als gevolg van het verkeer tegen gingen*

Met name aan de eerste maatregel is in Limburg veel aandacht besteed. In de periode vanaf 1993 zijn er ongeveer 450 nestkasten gemaakt die op potentiële broedlocaties door de leden van de kerkuilen Werkgroep Limburg zijn opgehangen en die jaarlijks worden gecontroleerd en schoongemaakt. Hiervoor is de provincie in drie regio's verdeeld. Regio-coördinatoren bepalen in samenwerking met de lokale werkgroepen waar en hoe de broedkasten worden geplaatst. Op 1 juli 2001 hangen er in totaal 778 kasten die door 57 werkgroepen worden gecontroleerd.

Regio	Aantal broedkasten
Noord Limburg	223
Midden Limburg	272
Zuid Limburg	283
Totaal Limburg	778

80 van deze kasten hangen in of op kerkozolders/kerktorens. De rest hangt voor het grootste deel in boerenschuren. Slechts een klein aantal is geplaatst in andere geschikte gebouwen (kastelen, molens etc.).

Het broedsucces van de Kerkuil is voor een groot deel afhankelijk van het voedselaanbod. In Limburg wordt bijna tweederde van voedselaanbod gevormd door Veldmuis en Huisspitsmuis.

Menu van de Kerkuil in Limburg

Door de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ) worden sinds 1998 op meer dan 150 plaatsen in Nederland braakballen van Kerkuilen en Ransuilen verzameld met het doel een goede indruk te krijgen van de voor- of achteruitgang van de kleine zoogdieren in ons land. Daar het voedsel van de Kerkuil voornamelijk bestaat uit kleine zoogdieren ((spits)muizen), kan uit de pluisresultaten van dit monitoringsproject een goed beeld worden verkregen van het menu van de Kerkuil. Vanaf 1998, de start van het monitoringproject, tot en met maart 2001 zijn er in onze provincie in de drie regio's in totaal 3993 prooidieren uit deze braakballen gedetermineerd (tabel 3).

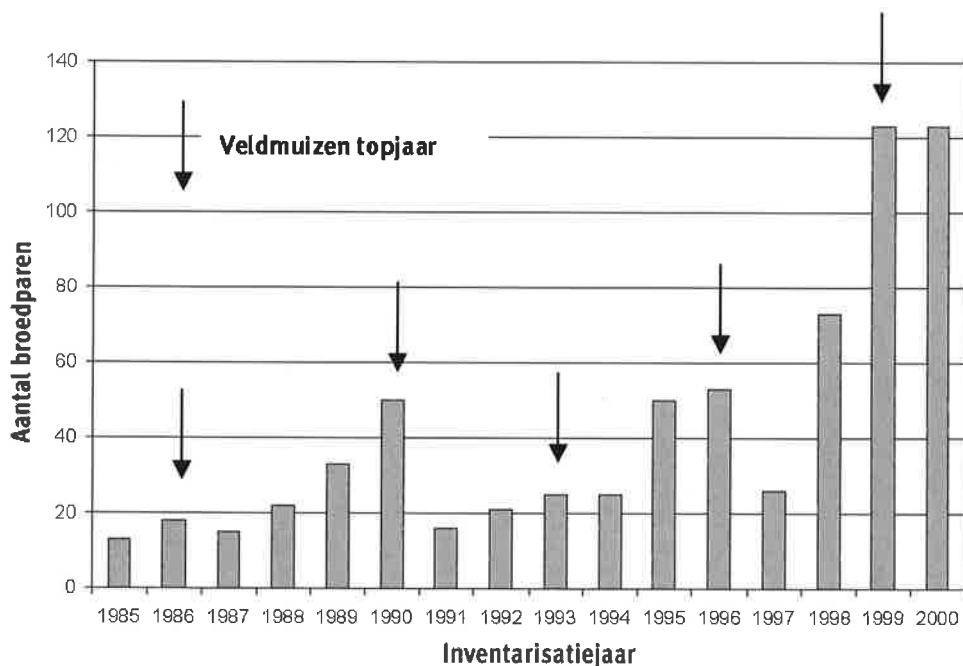
In Noord- en Midden Limburg vormt de Veldmuis de belangrijkste voedselbron voor de Kerkuil. In Zuid Limburg staat de Huisspitsmuis bovenaan op het menu.

Van met name de Veldmuis is bekend dat de populatiedichtheid in cycli van 3 (soms 4) jaar heeft. Na een topjaar zakt de

Tabel 3. Gedetermineerde prooidieren uit de in Limburg verzamelde braakballen 1998-2001 (Bron: VZZ)

	Noord Limburg	Midden Limburg	Zuid Limburg	Limburg totaal
Aardmuis	137	14	145	296
Bosmuis	170	38	107	315
Bosspitsmuis	191	20	196	407
Bruine rat	1	1	1	3
Dwergmuis	22	6	13	41
Dwergspitsmuis	14	1	16	31
Grote Bosmuis	0	0	25	25
Huismuis	4	11	58	73
Hulspitsmuis	406	123	652	1181
Konijn/Haas	0	0	1	1
Mol	0	1	0	1
Ondergrondse woelmuis	1	1	112	114
Rosse woelmuis	45	2	63	110
Veldmuis	672	153	487	1312
Vogels	2	0	2	4
Waterspitsmuis	0	0	9	9
Woelmuis onbekend	5	0	1	6
Woelrat	8	0	56	64
	1678	371	1944	3993

Figuur 1. Aantal broedparen gerelateerd aan aantallen veldmuizen

stand weer in. In figuur 1 is deze opbouw duidelijk te zien. Zo is er steeds na de topjaren 1986, 1990, 1993, 1996 en 1999 een terugval geweest. In de topjaren vlogen er gemiddeld 3,3 jongen per broedgeval uit terwijl er in de daljaren slechts 2,1 levend jong het ouderlijk nest verlieten. In periode van voedschaarste leggen de kleinste jongen vaak het loodje.

In een partij Zuid-Limburgse braakballen die was verzameld in januari 2000 werd voor de eerste keer een Grote Bosmuis aangetroffen. Sinds die tijd is deze zeldzame muizensoort nog op twee andere monitoringsplaatsen in het Heuvelland diverse malen in braakballen gevonden. Mogelijk heeft deze muizensoort definitief vaste voet op Nederlands bodem gekregen. Buiten muizenresten worden zo nu en dan nog resten van andere dieren gevonden (zie menulijst). Tijdens kastcontroles in Midden Limburg werden in 2000 langs de Roer op diverse plaatsen resten van kikkers aangetroffen.

Terugmeldingen van geringde Kerkuilen

Periode 1985-2000

In de periode vóór 1985 tot en met 2000 zijn er in diverse jaren gegevens verzameld van terugmeldingen van, zowel in Limburg geringde als gevonden Kerkuilen. Bijna 90% van alle teruggemelde vogels bevond zich binnen een afstand van 50 km van de ringplaats. Na topjaren met veel jongen en waarin de veldmuizenpopulatie instort worden soms grote afstanden afgelegd (de Jong 1995). Men spreekt dan van zgn. "Wanderjahre".

Procenten van de teruggemelde uilen

Afstand (km)	t/m	1990	1991	1992	1996	1997	1998	1999	2000	totaal	
	1986										
		N=92	N=25	N=11	N=5	N=14	N=8	N=24	N=42	N=38	N=25
										9	
0-50		88	76	64	100	72	62	88	98	79	88
51-100		9	12			14	25	8		16	9
101-150		2	4	9		14				2,5	3
151-200				9						2,5	<1
201-250											
251-300		1	8				13				<1
351-400									2 ³		<1
<400				18 ¹				4 ²			<1

1. Twee nestjongen geringd in juni 1989 in Oost Berlijn. Een levend teruggemeld in een nestkast in Baarlo en de andere dood in Belfeld (525 km)
2. Nestjong in juni 1996 geringd in Weert en teruggevonden in Frankrijk Sandouville (433 km).
3. Nestjong in juli 1996 geringd in Oldenstadt (Dld) en levend teruggevonden in Susteren (386 km)

Verkeersslachtoffers

De belangrijkste bedreiging voor de Kerkuil is het verkeer. Elk jaar weer worden er tientallen dode vogels gevonden langs de snelwegen. Met name langs de autosnelweg A2 zijn er veel meldingen geweest van slachtoffers. Kerkuilen jagen bij voorkeur in kruidenrijke (prooirijke) bermen langs de autowegen. Hier worden ze niet gestoord door menselijke aanwezigheid. Daar Kerkuilen oog- en oorjager zijn, vliegen de vogels relatief laag boven de grond. Bij het oversteken van deze wegen maken ze dan ook geen enkele kans tegen voertuigen die met snelheden van meer dan 100 km per uur rijden. In Limburg is geen specifiek onderzoek gedaan naar de invloed van verkeersbedreiging. Wel zijn er in het kader van het soortbeschermingsplan in andere delen van Nederland stukken langs autowegen systematisch afgezocht naar verkeersslachtoffers. Vastgesteld is dat de laatste 10 jaar bijna 60% van de eerstejaars jonge Kerkuilen ten prooi valt aan het verkeer (Fopma, 2000). Gedurende deze onderzoeksperiode is deze vorm van bedreiging steeds toegenomen.

In de toekomst zal verder onderzoek naar verkeersslachtoffers onder de Kerkuilen worden voortgezet. Samen met Rijkswaterstaat zal gezocht worden naar mogelijkheden om de sterfte in het verkeer en de verkeersveiligheid te vergroten door het uitvoeren van experimenten met wegbermbeheer en aangepast wegbermmeubilair.

Plannen voor de komende 5 tot 10 jaar

Teneinde de doelstelling te halen die de werkgroep zich heeft gesteld te weten het bieden van geschikte nestgelegenheid aan de kerkuil zodat deze uit de gevarenzone komt (conform de motieven zoals die zijn gehanteerd voor de Nationale Rode Lijst), zal de werkgroep komende 5 jaar dit doel middels de navolgende activiteiten trachten te verwezenlijken:

Activiteiten

- Controleren van alle bekende broedlocaties en het vervangen van ondeugdelijke kasten

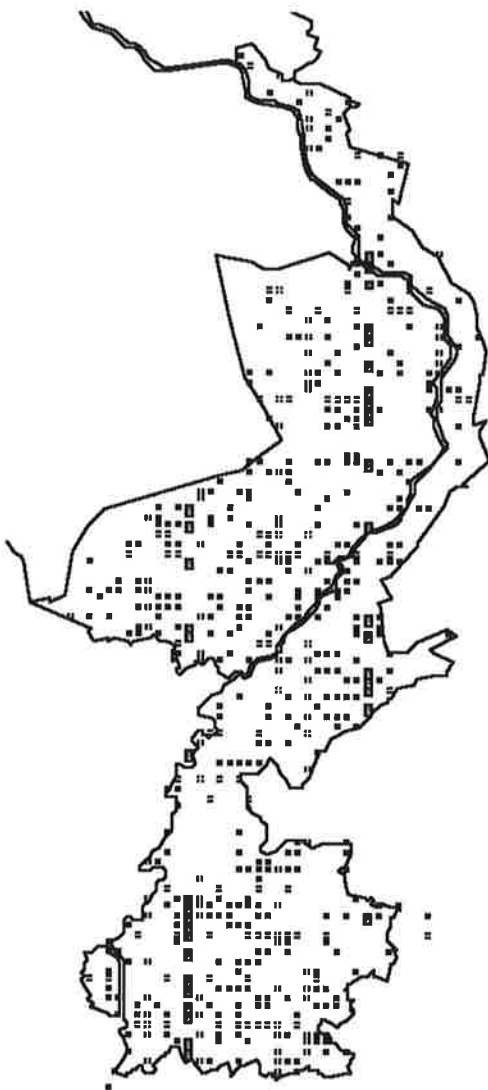

Fig. 2. Verdeling van de broedkasten in 2000

Afgelopen seizoenen werden door de werkgroepleden ongeveer 600 locaties gecontroleerd. In het databestand van Vogelbescherming zijn echter gegevens opgenomen van ruim 900 bekende broedplaatsen. Komend seizoen 2000 zal aan alle werkgroepen een lijst worden verstrekt van alle broedlocaties binnen hun werkgebied. Aan de hand van deze gegevens worden vervolgens afspraken gemaakt over de controle van de locaties (kasten en natuurlijke broedplaatsen) die op dit moment nog niet worden gecontroleerd.

Op diverse plaatsen hangen kasten die in een dermate slechte staat verkeren dat deze moeten worden verwijderd. In de komende vijf jaar zal er jaarlijks een tiental worden vervangen door nieuwe.

- *Opvullen van "witte plekken"*

Zodra alle bekende locaties worden gecontroleerd zal in de diverse regio's worden bekeken waar wel en waar geen of te weinig ("witte plekken") kasten hangen. Vervolgens zullen initiatieven worden genomen om in deze gebieden op geschikte locaties kasten op te hangen. Gedacht wordt om bij de diverse natuurorganisaties ons beschermingswerk te promoten en nieuwe werkgroepen te mobiliseren die op geschikte locaties kasten hangen en controleren. Uiteindelijk streeft de Limburg naar een evenwichtige verdeling van kasten over de hele provincie.

- *Opschonen van het databestand*

De inventarisatiegegevens worden al vele jaren verwerkt bij Vogelbescherming Nederland in Zeist. Omdat deze gegevens niet volledig up-to-date zijn, is begonnen met het opschonen hiervan. De huidige gegevens worden opgenomen in een speciaal hiervoor ontworpen nieuwe database.

- *Geven van voorlichting/informatie*

Middels het geven van voorlichting/informatie aan eigenaren/beheerders van geschikte broedlocaties zal komende jaren worden getracht om voor de Kerkuil gunstige leef- en broedomstandigheden te creëren.

Op scholen zal voorlichting worden gegeven om de problematiek rond de Kerkuil bij de jeugd duidelijk te maken.

Voorts zullen we bij natuurbeschermingsorganisaties voorlichtingsessies organiseren ten einde nieuwe mensen te mobiliseren om deel te nemen in een van de lokale werkgroepen en mee te werken aan het behoud van de bedreigde Kerkuil.

Voorlichtingsmateriaal/website

Zowel voor het maken van een voorlichtingsbrochure als voor het ontwikkelen van een website op internet zijn de eerste acties ondernomen. De inrichting van de internetsite zal met de andere provincies worden afgestemd. In de loop van 2001 zullen beide onderdelen van het projectplan worden afgerond.

Begin 2000 heeft de werkgroep bovenstaand plan via het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg aangeboden aan de Provincie met het verzoek om dit financieel te ondersteunen. Op 4 oktober 2000 ontvingen wij het antwoord van de provincie met de verklaring dat ons project subsidiabel is verklaard en dat we de komende 5 jaar onze plannen kunnen verwezenlijken..

DANKWOORD

De leden van de Kerkuilenwerkgroep Limburg dank ik voor het controleren van de, vaak moeilijk bereikbare, broedlocaties en het doorgeven van de gegevens. Bijzonder dank ik de regio-coördinatoren Ralf Bovee, Lex Verbeek en Peter Stijnen voor hun tomeloze inzet in de drie regio's en het verzamelen van de gegevens. Maurice La Haye van VZZ dank ik voor het beschikbaar stellen van de braakbalmonitoringsgegevens. Johan de Jong ben ik zeer erkentelijk voor de kritisch kanttekeningen bij het doornemen van dit artikel. De provincie Limburg wordt van harte bedankt voor het beschikbaar stellen van subsidie voor de komende jaren van Limburgse Kerkuilbescherming.

LITERATUUR

- Binsbergen, A.J. & G. van Ommering, 1996. *Soortbeschermingsplan KERKUIL. 1996 Ministerie van LNV, Den Haag.*
- Fopma, A., 2000. *Evaluatie soortbeschermingsplan Kerkuil (1994-1999). Vogelbescherming Nederland, Zeist.*
- Ganzevles, W., et al, 1985. *Vogels in Limburg. NHG Limburg.*
- Hut., R.M.G van der, J. de Jong & R.R. Osieck, 1997. *Biologie en bescherming van de Kerkuil Tyto alba. Technisch rapport 7. Vogelbescherming Nederland. Zeist*
- Jong, J. de, 1995. *De Kerkuil en andere in Nederland voorkomende uilen. Friese PersBoekerij*
- Ummels, J.M.P. et al, 2001. *Kerkuilen inventarisatie in Limburg, verslag 2000. Kerkuilenwerkgroep Limburg*

Jacques Ummels,
Essendijk 15, 6243 BH Geulle
Provinciaal coördinator Kerkuilenwerkgroep

Over de herkenning van Zilvermeeuw, Geelpootmeeuw en Pontische meeuw: verslag van een lezing

Rudy Offereins

Inleiding

Onvolwassen grote meeuwen zijn niet altijd eenvoudig op naam te brengen. Toch vormt de determinatie van deze vogelgroep een boeiende bezigheid, waarin de laatste jaren opmerkelijke vorderingen zijn gemaakt. Als men langs een Limburgs grindgat met de telescoop de grote meeuwen rustig en nauwkeurig bekijkt zijn er met een beetje geluk vier of vijf soorten herkenbaar. Naast meeuwenstudie in het veld, of beter nog het vastleggen van meeuwen met de (video)camera, helpt het om regelmatig de vakliteratuur en internetsites over dit onderwerp te raadplegen. Toch zal dit (nog) niet altijd leiden tot herkenning van elke individuele meeuw. Ook meeuwenkenners moeten af en toe een meeuw als "Grote meeuw spec." in hun notitieblokje noteren.

Op 6 april 2001 hield ik voor de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap een lezing over de herkenning van grote meeuwen. Omdat de herkenning van met name onvolwassen grote meeuwen nog steeds weinig aandacht krijgt in Nederlandstalige vogellektuur, heeft de redactie van Limburgse Vogels mij gevraagd mijn verhaal op papier te zetten. Dit artikel is dus een samenvatting van deze lezing en zal in grote lijnen dezelfde opbouw aanhouden.

Dit artikel is opgedeeld in twee delen. Het eerste deel betreft een stoomcursus hoe naar grote meeuwen te kijken. Het zwaartepunt ligt daarbij op het bepalen van de leeftijd. Daarnaast wordt uit de doeken gedaan hoe de begrippen rui en variatie in de praktijk werken. Veel kleed- en structuurkenmerken zijn zeer subtiel. Veel veldervaring is daarbij de beste leermeester.

Het tweede deel betreft de herkenning van de diverse kleden van Geelpootmeeuw *Larus michahellis* en Pontische Meeuw *L. cachinnans*. Kleine Mantelmeeuw *L. graellsii* werd tijdens deze lezing (en dus ook in dit artikel) niet behandeld omdat de veldherkenning van deze soort en zijn verschijningsvormen (Baltische *L. fuscus* /Siberische Meeuw *L. heuglini*) momenteel erg complex is en een lezing/artikel op zich zou vormen.

Meeuwen kijken

Topografie

Het kunnen benoemen van veerpartijen is essentieel als je in detail naar meeuwen wilt kijken. In elk zichzelf respecterend vogelboek staat in de inleiding wel een plaatje over dit onderwerp. In dit artikel zal ik het vooral hebben over de volgende veerpartijen, met tussen haakjes de "ingeburgerde" Engelse benaming: mantelveren (mantle), schouderveren (scapulars), vleugeldekveren (wing coverts) met speciale aandacht voor de onderste rij hiervan, de grote dekveren (greater coverts), tertiaries, handpennen (primaries) en staartpennen. Al deze veerpartijen kunnen op zich een aanwijzing vormen voor zowel leeftijd als identiteit van een meeuw.

• Rui

Rui stel je vast als je twee generaties veren binnen dezelfde veerpartij kunt onderscheiden.

Ruiende Pontische Meeuw met open vleugels - Rudy Offereins

De rui wordt bij grote meeuwen voor een belangrijk deel zomers afgewerkt en begint met de binnenste handpennen die van binnen naar buiten toe worden vervangen. Als dit een eind op weg is worden de armpennen (secondaries) van buiten naar binnen vervangen. Ondertussen worden ook de lichaamsveren geruid. De staart wordt praktisch in één keer vervangen omdat vogels zo kort mogelijk met een ruiende staart willen rondvliegen. Als de laatste handpen volgroeid is, is de rui klaar. Dit is in het kort de rui als fenomeen. Rui wordt een kenmerk als verschillende soorten meeuwen hier op ver-

schillende tijdstippen mee beginnen en klaar zijn, zoals de Geelpootmeeuw die ten opzichte van Zilvermeeuw *L. argentatus* vroeger is, of deze rui gedeeltelijk in een andere periode afwerken, zoals Baltische Meeuw ten opzichte van Kleine Mantelmeeuw.

Leeftijdsbepaling

Leeftijdsbepaling is uiterst belangrijk voor het op naam brengen van meeuwen, wellicht het belangrijkste. Grote meeuwen doen er vier jaar over om volwassen te worden. In die vier jaar heb je een juveniel kleed, een herkenbaar eerste tot en met vierde winterkleed, en een adult kleed. Als je dus een willekeurige meeuw uit de groep Zilver-/ Pontische / Geelpootmeeuw aantreft, heb je in theorie de keuze uit 18 gevarieerde basiskleden. Als je de leeftijd echter met zekerheid kunt vaststellen, zijn het er nog maar drie! Daarna kan het vrij eenvoudig zijn te bepalen om welke van de drie soorten het gaat. De in dit onderdeel genoemde basishandgrepen voor het op leeftijd brengen van grote meeuwen zijn algemeen toepasbaar op de meeste grote meeuwen die normaal gesproken jaarrond in Nederland voorkomen. Eventuele uitzonderingen op regel komen echter ook voor, waardoor er vogels verschijnen die kenmerken van twee leeftijdsgroepen kunnen hebben. Dit zijn niet de eenvoudigste determinatievraagstukken.

Juveniel kleed

Alle veren zien er erg vers en strak uit. De schouderveren zijn egaal donkerbruin met een lichte zoom. De iris is donker. De handpennen zijn donker en puntig. De staart heeft een donkere eindband.

Eerste winterkleed

Grote meeuwen komen in dit kleed wanneer ze de rui van de schouderveren voltooid hebben. De schouderveren zijn dus van een tweede generatie met een andere tekening: roomkleurig met een duidelijke ankertekening. Bij de Pontische Meeuw zijn ze bleekgrijs met een vage ankertekening in de top. In alle gevallen steken de schouderveren vers af tegen de juveniele dekveren, met name in de vroege winter. De handpennen zijn al wat bruiner en doffer gesleten. De staart vertoont nog steeds een donkere eindband. In de loop van de winter zullen grote meeuwen er steeds meer gesleten uitzien.

Een erg handig kenmerk voor een eerste winter grote meeuw in verhouding tot een tweede winter zijn de puntige handpennen, wat het meest opvalt bij de buitenste twee. Deze zijn steevast veel meer afgerond bij tweede winter vogels (een jaar ouder dus). Ook heeft een eerste winter een donkere iris, die meestal iets lichter is bij meeuwen in hun tweede winterkleed. In de loop van de winter kunnen eerste winter

Eerste winter Zilvermeeuw - Rudy Offereins

Eerste winter Pontische Meeuw - Rudy Offereins

Eerste winter Geelpootmeeuw - Rudy Offereins

meeuwen al een tweekleurige snavel vertonen. Dit is bij tweede winters nadrukkelijker het geval. Vanaf april zullen eerste winter vogels een volledige rui ondergaan naar het tweede winterkleed, waarbij dus alle veren vervangen worden. Deze rui is bij de meeste meeuwen in oktober geheel voltooid als de buitenste handpen geheel volgroeid is. Bij Geelpoot- en Pontische Meeuw is dit eerder.

Tweede winter Zilvermeeuw - Rudy Offereins

Tweede winterkleed

Bij alle grote meeuwen vertoont het tweede winterkleed een zeer gevarieerd beeld en het valt buiten dit artikel om alle variatie te bespreken. Er zijn echter enkele kenmerken die uniek zijn voor tweede winter grote meeuwen. Het duidelijkst is de combinatie van egaal donkere handpennen met afgeronde, dus niet puntige toppen en een donkere staartband. Een ander goed kenmerk zijn de vaag getekende grote dekveren die er in eerste winterkleed veel contrastrijker (bij Zilvermeeuw als een schaakbord) en gesletener uitzien. Variabele kenmerken die echter ook bruikbaar zijn, zijn de lichte iris, de blekere kop en onderdelen, de aanwezigheid van (adult) grijs in de mantel en tertials met een brede lichte zoom.

Derde winterkleed

In tegenstelling tot het tweede winterkleed is de staart nu grotendeels wit, met hier en daar nog wat zwarte vlekjes. Bij twijfel tussen tweede en derde winterkleed is dit het meest bruikbare kenmerk bij grote meeuwen. Alleen Grote Mantelmeeuw wil in dit kleed wel eens een grotendeels zwarte staartband vertonen. Andere kenmerken zijn kleine witte toppen aan de handpennen (ontbreken doorgaans bij Geelpootmeeuw) en de grotendeels adulte schouderveren, met slechts enkele bruine

veren. De dekveren hebben nog een variabel aandeel onvolwassen bruine veren, naast veren van het adulte type. Let op dat alle grote meeuwen zelfs in dit kleed nog een donkere iris en snavel kunnen vertonen, al is het bij de ene soort uitzonderlijker (Zilvermeeuw) dan de andere (Pontische Meeuw).

Vierde winterkleed

In dit kleed zien alle vogels er globaal als een adulte vogel uit. Aanwijzingen voor vierde winter zijn een donkere zweem in de handpennen en tertials en een zwaar gevlekte kop in de winter, alsmede een donkere snavelband. De laatste twee kenmerken zijn echter sterk variabel per individu. Sommige vierde winters zijn niet te onderscheiden van adulte vogels.

Variatie in Zilvermeeuw

De Zilvermeeuw broedt van Midden-Frankrijk via Engeland noordelijk tot in Siberië. Daarbinnen worden twee ondersoorten onderscheiden, te weten (de zuidelijke) *argenteus* en (de noordelijke) *argentatus*. De grens tussen die twee wordt nu nog globaal ten noorden van Denemarken gelegd. Een typische adulte *argenteus* is compact gebouwd en heeft een vrij lichte mantel. Vogels die vanaf de Wadden tot ver in Scandinavië

broeden lijken in volwassen kleeed al een iets donkerder mantel en langere vleugels te hebben, met grotere witte toppen op de handpennen.

Vogels die in Noord-Scandinavië en oostelijker broeden zijn van een zeer uitgesproken type, met een donkerder mantel en forser postuur dan de gemiddelde Zilvermeeuw. Verder hebben ze steevast dieproze (in plaats van vleeskleurige) poten en een rozige zweem in de snavelbasis. Van dit type is op de VAM bij Wijster eens een exemplaar met een kleurrijke afkomstig van de Witte Zee waargenomen. Het is een zeer markant type Zilvermeeuw, waarvan er in Drenthe elke winter vele tientallen worden gezien. De eerstejaars vogels van dit type zijn ook erg karakteristiek, met contrastrijke tertials en dieproze poten. Ze komen zo rond eind november aan en zijn dan veelal nog in juveniel kleeed zonder een geruit veertje. Over dit type meeuw is in de literatuur echter nog weinig gepubliceerd; meer onderzoek zal ongetwijfeld meer detailinformatie verschaffen.

Een andere variatie binnen de Zilvermeeuw is de met veel mysteries omgeven Baltische populatie, ook wel *omissus* genoemd. Behalve in de Baltische staten komen vergelijkbare vogels ook in Scandinavië voor. Deze staan bekend om hun gele poten. Het zijn typische vogels, met een vrij lichte mantel, lange snavel en vleugels, relatief korte poten en een wat hoekige kopvorm met een hoog voorhoofd. Naast de gele poten hebben ze doorgaans ook een rode oogring. De kleur van de poten en oogring wordt waarschijnlijk veroorzaakt door hun dieet van garnalen maar heeft mogelijk ook andere (genetische) oorzaken. Vanwege de lichte mantelkleur en de forse witte handpentoppen van dit type valt Geelpootmeeuw uit te sluiten. Bij twijfel kan nog gewacht worden tot de complete vleugel gezien wordt, waarbij Geelpootmeeuw veel meer zwart in de handpentoppen vertoont.

Een andere valkuil bij determinatie kan ontstaan vanuit een genetische afwijking. Een leucistische of albinistische Zilvermeeuw kan onder matige waarneemomstandigheden gemakkelijk verward worden met Grote *L. hyperboreus* of Kleine Burgemeester *L. glaucoides*. Op basis van structuur (kopvorm, snavelvorm en vleugellengte) is determinatie als Zilvermeeuw wel te doen.

Geelpoot- en Pontische Meeuw

Dit deel gaat over de veldherkenning van Pontische Meeuw en Geelpootmeeuw, waarbij vooral aandacht wordt besteed aan de onvolwassen vogels en in mindere mate aan de adulte. Per kleeed worden ze naast elkaar beschreven.

Juveniel en eerste winterkleeed

Juvenile Geelpootmeeuwen hebben een forse zwarte snavel met een stompe punt, lange vleugels die duidelijk verder voorbij de staart steken dan bij de Zilvermeeuw en langere poten dan bij de Zilvermeeuw. Ze vertonen een typische kopvorm met een langzaam oplopend voorhoofd en een scherpe hoek in het achterhoofd. Kop en onderdelen steken doorgaans bleek af tegen de bovendelen en ze hebben een vaag donker maskertje rondom het oog. De juvenile schouderveren zien er al wat groezelig gesleten uit. De tertials zijn egaal donker met een dun licht randje. De dekveren vertonen ditzelfde patroon en verschillen daarin van de schaaqbordtekening van Zilvermeeuwen. De buitenste grote dekveren zijn contrastrijk en de binnenste meer egaal getekend, wat typisch is voor eerstejaars Geelpootmeeuwen.

Alhoewel sommige exemplaren erg lastig te onderscheiden kunnen zijn, verschilt juvenile Kleine Mantelmeeuw van Geelpootmeeuw door een kleinere kop, fijnere snavelpunt, kouder bruine grondkleur, egaal donker ogende grote dekveren en in vlucht nog donkerder bovenvleugels en een brede zwarte staartband (staart soms bijna geheel zwart) en meer gebandeerde bovenstaartdekveren.

Geelpootmeeuwen ruien behoorlijk snel naar het eerste winterkleeed, dat wil zeggen dat ze vrij vroeg hun schouderveren vervangen. Begin september zijn de Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen nog in hun juveniel kleeed, waardoor naar eerste winter ruiende Geelpootmeeuwen extra opvallen. De nieuwe schouderveren zijn roomkleurig, met een contrastrijke dubbele ankertekening erin.

Soms vertonen Geelpootmeeuw (en ook Pontische Meeuw) 's winters veel geruide dekveren en tertials. Dit is iets wat Zilvermeeuwen, in deze mate althans, nooit doen. Af en toe worden bij Zilvermeeuwen één of twee dekveren of tertials geruid, de afgelopen jaren is dat in vele tientallen waarnemingsuren twee keer waargenomen. Het is dus een uitstekend kenmerk voor Geelpootmeeuw dan wel Pontische Meeuw als een eerste winter dit ruikenmerk toont. Nadeel is echter wel dat niet elke Geelpoot- of Pontische Meeuw dit variabele ruikenmerk laat zien. Als een vogel dit kenmerk in midwinter niet vertoont, zullen andere kenmerken tot de soortbepaling moeten leiden.

De juvenile Pontische Meeuw heeft een relatief veel kleinere kop dan Geelpootmeeuw en Zilvermeeuw met een lang plat voorhoofd en een fijnere snavel met een toegeknepen punt, die qua vorm wel eens vergeleken wordt met een potlood. Het zijn relatief slanke vogels met lange vleugels en lange dunne poten. Alle juvenile veren hebben een eenvoudig patroon met een bruin centrum en een vage bleke rand. Dit geldt ook voor de tertials die een iets bredere lichte rand vertonen dan bij de

Geelpootmeeuw. Omdat ze zo snel ruien zijn juveniele vogels in Nederland zeldzaam en zien we ze om augustus / september al in eerste winterkleed. Ook dan vertonen ze de typisch uiterlijke kenmerken. De kop is vrijwel altijd wit waardoor het donkere oog nogal klein afsteekt. De hals vertoont een fraaie gespikkelde kraag. De achterste schouderveren vertonen de voor Pontische Meeuw typische tekening van een dunne schachtstreep en een vaag ankertje. De bovenste veren hebben een variabele dikkere schachtstreep. De donkere tertials hebben nog steeds een bleke eindzoom, die zich door slijtage in de loop van het seizoen versmalt. De grote dekveren vertonen een egale donkere tekening met een bleke top waardoor een vleugelstreep-effect ontstaat. Dit is een typische tekening, uniek voor Pontische Meeuw. De bovenstaart is wit met weinig vlekking en heeft een opvallende zwarte eindband. Aan de beide staartzijden vertoont Pontische Meeuw een unieke fijne zwarte tekening (bandering), net boven de staartband. De bovenstaart van Geelpootmeeuw is zeer contrastrijk wit met vaak een iets dunnere zwarte eindband dan Pontische Meeuw. Ook loopt deze eindband ietwat taps toe naar de beide staartzijden. De staartband van een Zilvermeeuw is anders van vorm en de bovenstaart is meer romig van kleur en onregelmatig gebandeerd.

Nog een uniek kenmerk voor de Pontische Meeuw is de lichte ondervleugel en oksel. Daar stelt de Geelpootmeeuw juist een donkere ondervleugel tegenover of minimaal een donkere 'arm'. De bovenvleugel van Geelpootmeeuw is egaal donker, vrijwel zonder een lichter venster, een doorschemerend gebied op de binnenste handpennen. Bij de Zilver- en Pontische meeuw is dit venster prominent aanwezig. Bij de Zilvermeeuw vormt het een bijna egaal bleek gebied terwijl de Pontische Meeuw een zgn 'luxaflex-patroon' vertoont, dat wil zeggen een afwisseling van licht en donker per pen, wat een uniek getekende bovenvleugel oplevert.

Mijn ervaring is dat bij matige waarneemomstandigheden de grootste verwarring kan optreden tussen de eerste winter Pontische Meeuw en de tweede winter Zilvermeeuw, en dan met name bij de wat afwijkende exemplaren. Daarom is leeftijdsbepaling, zoals eerder vermeld, zo enorm belangrijk.

Tweede winterkleed

Tweede winter Geelpootmeeuwen kunnen soms al via hun typische lichaamsbouw worden gevonden. De mantel is donkerder grijs dan bij de Zilvermeeuw en de tertials zijn vrijwel egaal zwart met een brede lichte zoom. Evenals tweede winter Pontische Meeuwen kunnen ze er voor hun leeftijd erg 'oud' uitzien als gevolg van een helder witte kop en onderdelen (iets wat Zilvermeeuw in dit kleed nooit zal vertonen) en een egaal grijze mantel. Hun zwarte staartband verradert echter hun leeftijd.

Let bij een tweede winter Pontische Meeuw weer op snavel- en kopvorm en de doorgaans lichtere mantel.

Derde winterkleed

In hun derde winterkleed lijken beide soorten sterk op adulte vogels en ook hun staart is dan grotendeels wit. De hoeveelheid bruin in de dekveren en tertials is variabel maar doorgaans gering. Een derde winter Pontische Meeuw zal naast een ander structuur ook meer wit in de handpennen vertonen dan een Geelpootmeeuw. Let op dat sommige derde winter Geelpootmeeuwen nog een vrij donkere iris kunnen hebben.

Adult

Een adulte Geelpootmeeuw toont de typische kenmerken als lange vleugels met weinig wit in de vleugelpunten, lange gele poten, typische kopvorm en stompe snavel. De mantel is donkerder en meer neutraal grijs dan bij een Zilvermeeuw, dus niet te verwarren met een geelpotige Zilvermeeuw met een lichtere mantel en meer wit in de vleugelpunten, die overigens ook een andere structuur heeft.

De Pontische Meeuw heeft een slankere bouw, fijnere snavelvorm en een donkerder iris waardoor het op afstand meer een kraaloojje wordt. De mantel is vaak even licht als een Zilvermeeuw maar lijkt toch neutraler van kleur. Hij toont meer wit in de gesloten en open vleugel dan Geelpootmeeuw. De pootkleur kan variëren van geel tot kleurloos rozegrijs. Tot januari kun je Pontische en Geelpootmeeuwen tussen Zilvermeeuwen uitpikken door hun wittere kop. Pontische meeuwen hebben eveneens duidelijk langere vleugels dan Zilvermeeuwen. Vanaf januari vertonen toenemende aantallen Zilvermeeuwen echter ook een witte kop.

Meer foto's en uitleg (in het Engels) zijn te vinden op mijn website <http://www.geocities.com/RainForest/Jungle/7550/gullindex.html>

Rudy Offereins,

**Grote Kerkstraat 109, 8911 EB Leeuwarden
calidris@xs4all.nl**

Bijzondere waarnemingen

Purperreiger op het dak!

Begin november 2001 werd ik gebeld door Piet van den Munckhof met een wel heel bijzondere mededeling. Tijdens het doorkijken van de familiekiekjes bij zijn broer sloeg zijn hart plotseling over bij het aanschouwen van een foto met daarop een reiger die parmantig op de nok van een dak stond. Al gauw bleek dat het geen Blauwe Reiger maar een Purperreiger betrof! Vervolgens stelde Piet de vraag waar de foto genomen was. Hij verkeerde in de veronderstelling dat het een buitenlands vakantiekiekje was. Niets was minder waar. De 1e kalenderjaar vogel zat op het dak van de buurman in het centrum van Horst! Piet zijn broer had zich aanvankelijk aan het beest geërgerd en dacht dat het een Blauwe Reiger was die van plan was de vijver te plunderen. Desondanks vond hij het toch de moeite waard om de vogel op de gevoelige plaat vast te leggen. De foto is genomen eind augustus 1994. De exacte datum is niet meer te achterhalen.

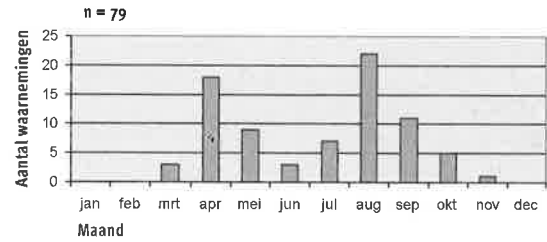
De Purperreiger is geen alledaagse verschijning in Limburg. In het vogelarchief van de Vogelstudiegroep zitten op dit moment 79 waarnemingen uit de periode 1962-2000. Alle meldingen op één na hebben betrekking op solitaire vogels. Op 4 oktober 1964 werd in de Zoom (Nederweert) een groepje van twee exemplaren waargenomen. Bijna driekwart (73%) van de Limburgse waarnemingen heeft betrekking op pleisterende exemplaren.

De vroegste waarneming is een op 21 maart 1998 over de Mookerhei trekkende vogel. In de laatste decade van april vindt het hoogtepunt van de voorjaartrek plaats. In mei komen de laatste vogels door. De maanden juni en juli wordt de soort

betrekkelijk weinig gezien, om in augustus met 22 meldingen een hoogtepunt te bereiken. Augustus is dus de maand met de meeste waarnemingen en als zodanig past de waarneming uit Horst hier bijzonder goed in. In september werden nog half zoveel waarnemingen gedaan als in augustus. Uit oktober zijn vijf waarnemingen bekend. Er is één novemberwaarneming. Het betreft een pleisterende vogel te Schinveld op 3 november 1973. Het toeval wil dat zowel de vroegste als de laatste Limburgse waarneming door één en dezelfde waarnemer werd gedaan. Fred Hustings heeft de eer het Limburgse purperreigerseizoen te hebben geopend en vervolgens te hebben gesloten!

Jaarpatroon van de Purperreiger in Limburg 1962-2000

Boena van Noorden

Boena van Noorden, Maassingel 144, Deurne

Purperreiger op het dak! - *Boena van Noorden*

Dwergganzen in Limburg

Max Berlijn

Foto: De groep van 6 Dwergganzen te Maaseik - P. Wouters

Achtergrond

De Dwerggans staat al sinds geruime tijd op de lijst van wereldwijd bedreigde vogelsoorten. Deze kleine ganzensoort broedt in de taigazone vanaf het noorden van Noorwegen tot aan Oost-Siberië. Het zwaartepunt van de broedpopulatie bevindt zich op het Yamal-schiereiland, aan de oevers van de Ob, met slechts 6.000 tot 10.000 individuen. Als overwinteraar is hij van oudsher bekend vanuit het Kaspische zeegebied en Hongarije (Hortobágy) en voorts in lage aantallen in de Evros-delta in Griekenland. Verder naar het oosten overwintert de soort voornamelijk rond Pojang Hu in zuidoost-China waar in 1988 nog 14.000 vogels werden geteld. De laatste populatieschatting werd gedaan in 1965 wat slechts 100.000 vogels opleverde (Del Hoyo et al., 1992). Vanwege de sterke afname van de soort is men in het westen van zijn verspreidingsgebied, met name in Zweden en Finland, vanaf 1984 van start gegaan met een

herintroductieproject. Hierbij worden vogels kunstmatig uitgebroed, van kleurringen voorzien, om vervolgens, al dan niet met hulp van Brandganzen als surrogaatouder, terug te worden gebracht in de natuur. Hier vermengen ze zich met de nog resterende wilde vogels. De hoop werd uitgesproken dat deze "nieuwe" populatie meer zou gaan overwinteren in Nederland, waar relatief weinig op ganzen wordt gejaagd. Deze hoop lijkt te worden vervuld daar er sinds 1994 circa 60 van deze geringde Dwergganzen in Nederland overwinteren, met name in Friesland, de Zeeuws-Zuidhollandse delta en bij De Putten te Camperduin. De vogels blijken vaak in opeenvolgende winters terug te keren op dezelfde overwinteringsgronden (bijv. bij Strijen in de Hoekse Waard, Zuid-Holland). Naast deze traditionele plekken bevinden zich elk jaar enkele losse, ongeringde vogels in groepen Kolganzen her en der verspreid door het land. Deze

vogels zijn hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit meer oostelijk gelegen broedpopulaties die met de Kolganzen naar Nederland komen om te overwinteren. Meestal gaat het hier om losse vogels en in een enkel geval om twee exemplaren bij elkaar.

Herkenning van de Dwerggans is redelijk gemakkelijk. De vogels lijken uiterlijk veel op de Kolgans maar zijn kleiner met een rondere kop, kortere nek en verhoudingsgewijs langere vleugels. De witte kol loopt bij adulte exemplaren tot hoog op het voorhoofd door, de borst en onderdelen zijn lichter grijs tot crème gekleurd dan bij de Kolgans en de soort heeft minder zwarte streping op de buik. Zowel jonge als volwassen vogels hebben een gele oogring welke verrassend goed te zien is, zelfs op grotere afstand. De witte kol wordt al spoedig in de eerste winter gevormd en is aan het eind van deze winter reeds volledig aanwezig zodat de leeftijdsbepaling dan alleen kan geschieden op basis van het nagenoeg ontbreken van buikstreping bij de jonge vogels.

De Dwerggans is in de periode van 1 januari 1976 tot 1 januari 1990 beoordeeld door de CDNA. Het ging hierbij alleen om ongeringde exemplaren. Na 1990 werd het voorkomen van "wild geachte" (lees ongeringde) Dwergganzen erg vertroebeld door gekleurde vogels (en hun ongeringde ook naar Nederland trekkende nakomelingen), die elk jaar in Nederland overwinterden. Daarom werd de soort door het CDNA vrijgegeven (waarnemingen hoeven niet meer bij het CDNA te worden ingediend ter beoordeling) en de waarnemingen kunnen worden opgestuurd naar SOVON voor het BSP niet-broedvogels project (Van den Berg & Bosman, 1999).

Limburgse waarnemingen

Op 14 december 1997 ontdekte Willem Vergoossen een familiegroepje Dwergganzen in de weilanden nabij de Klauwenhof, een boerderij aan de Belgische zijde van de Maas ter hoogte van Stevensweert. Deze vogels waren alle ongeringd. Het groepje bestond uit een goed lopende adulte en vijf onvolwassen vogels. Later werd hier nog een manke adulte vogel gezien zodat het totaal aantal op zeven vogels uitkwam. Tot 24 december werden deze vogels op verschillende plaatsen in de nabijheid van de ontdekkingsplaats langs de Maas gezien op zowel Nederlands als Belgisch grondgebied. Dit is voor zover bekend de grootste ongeringde groep die ooit in Nederland is gezien. Het feit dat deze vogels alle ongeringd waren doet vermoeden dat het hier een groep wilde Dwergganzen betrof uit een oostelijk gelegen broedgebied.

In onderstaand overzicht worden de in het vogelarchief vermelde gevallen genoemd van de Dwerggans in Limburg. In alle gevallen werden de Dwergganzen vergezeld door Taigarietganzen, Toendrarietganzen en/of Kolganzen. Bij al deze waarnemingen betrof het ongeringde exemplaren.

4 t/m 31-1-1971	2 ex., onvolwassen en adult, Grote Peel (vaak in Noord Brabant)
21 t/m 27-1-1979	1 ex., onvolwassen, Stevensweert, de Kis en Walburg - <i>in roulatie bij CDNA</i>
18-1 t/m 5-2-1990	1 ex., adult, Roosteren, Klauwenhof*
27-1-1994	1 ex., onvolwassen, Stevensweert, De Brandt
24-12-1996	1 ex., adult, Roosteren, Klauwenhof*
24-1-1997	1 ex., adult, Broekhuizenvorst
14 t/m 24-12-1997	7 ex., 5 onvolwassen en 2 adult, Roosteren, Klauwenhof* en Stevensweert, Houbenhof en Molenveld
14-2-1998	2 ex., onvolwassen en adult, Stevensweert, Molenveld
4 en 5-12-1998	1 ex. adult, Ooijen, Grubbelsvijver
26-12-1998	1 ex., adult, Buggenum, Bouxweerd

* de vogels van de Klauwenhof werden alle zowel in Nederland als in België gezien, daar zij in de avond en ochtend van en naar hun slaapplekken in Nederland en hun foerageerplekken in België vlogen.

Gezien het feit dat de aantallen overwinterende ganzen in het Midden-Limburgse Maasplassengebied en op de akkers en weilanden in Noord-Limburg redelijk in aantal toenemen, is het te verwachten dat de Dwerggans zich in de toekomst ook vaker in Limburg zal laten zien.

LITERATUUR

- Berg, A.B., van den & C.A.W. Bosman, 1999. *Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1*. GMB Uitgeverij, Haarlem/Stichting Uitgeverij van de KNNV, Utrecht.
- Del Hoyo, J., A. Elliott, & J. Sargatal, 1992. *Handbook of the birds of the world. Volume 1*, Lynx Editions, Barcelona.

**Max Berlijn,
Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen**

Baltische mantelmeeuw bij Reinderslooi in november 1999

Justin Jansen

Op vrijdag 5 november 1999 was ik aanwezig op de locatie Reinderslooi nabij Papenbeek (Noord-Limburg)(atlasblok 52-15-25-1). Hier tel ik zeer regelmatig grote aantallen meeuwen die hier elke avond komen slapen. Tijdens het tellen werd de aandacht speciaal gericht op de Kleine mantelmeeuwen *Larus graellsii* ssp. Na 12 Kleine Mantelmeeuw te hebben geteld, staakte ik abrupt de telling omdat ik een tweede-zomerkleed Baltische Mantelmeeuw *Larus fuscus* in beeld kreeg. De vogel was tot donker te bekijken.

De volgende morgen vonden Rob Bouwman en ik de vogel al ruime tijd voor zonsopgang terug. Na een uur gekeken te hebben verdween de vogel om 8.10 uur en dook omstreeks 14.45 uur weer op bij Klein Vink te Arcen, waar Robert Keizer en Maarten van Steenis de vogel terugvonden. Hier was de vogel ruim een uur aanwezig om vervolgens na verstoring weg te vliegen in onbekende richting. s'Avonds werd de vogel niet meer teruggevonden op Reinderslooi. Op Klein Vink werd de vogel gefotografeerd door Maarten van Steenis.

Beschrijving

De Baltische meeuw zwom voornamelijk tussen Kokmeeuwen, eenmaal lag hij enige tijd naast een Kleine mantelmeeuw van de ondersoort *intermedius*. Zeer typisch gedrag vertoonde hij tijdens het poetsen. Hij liet zijn vleugels op het water rusten, terwijl hij water over zich heen gooide. Verder sloeg hij tijdens het dobberen regelmatig zijn vleugels uit.

Verenkleed

Kop: Rond kopje waarvan het hoogste achter het oog lag. Enige rui van kopveren zichtbaar.

Onderdelen: wit.

Staart : Op het centrale gedeelte van de staartpunt waren resten van een staartband zichtbaar.

Mantel en vleugels: Mantel zeer donker (nijgend tegen zwart); door slijtage weinig wit aan de toppen van de tertials zichtbaar, kleur van deze randen zuiver wit. De toppen van handpennen 10 tot en met 6 (handpennen van buiten naar binnen genummerd) hadden geen witte toppen, de handpennen 5 tot en met 1 hadden een kleine witte top. Op handpen 10 was, alleen bij een uitgeslagen vleugel, een klein wit subterminaal vlekje zichtbaar, in zit leek de vleugel geheel zwart (als bij Meerkoet). Vleugels lang en slank overkomend. Handpenprojectie zeer lang; een goede projectie was moeilijk vaststellen vanwege het gebrek in contrast tussen veren in de zwarte

vleugels. Vleugels zeer ruim voorbij de staart stekend. Toppen van de armpennen gesleten. Alle oude pennen waren aanwezig, geen recent geruide veren. Over de zwarte vleugel hing een mahoniekleurige waas. Dit gaf aan dat alle pennen oud waren. De handpennen waren in gestrekte toestand ook mahoniekleurig, met een lichte sleet aan de toppen. Ondervleugel licht.

Naakte delen: Poten matgeel qua kleur (ongeringd). Snavel geel en dun, zonder opvallende gonyshoek, maar wel met een rode gonysvlek (zonder zwarte subterminale vlek).

Rui: Vogel vertoonde alleen actieve kopruï. Geen actieve rui van andere veerpartijen.

Grootte: In direct vergelijk met een "graellsii" type vogel ca. 1/3 kleiner. Iets groter dan Kokmeeuw.

Bouw: Zeer slank en langgerekt overkomend. Rechte rug (linaal op te houden), en diep in het water liggend. In vlucht vleugels zeer lang en slank.

Leeftijdsbepaling

Op grond van een nog grotendeels aanwezige staartband, en het verder een compleet adult lijkend verenkleed gaat het om een Baltische meeuw in tweede zomerkleed vogel, De rui naar het derde winterkleed (kopruï) was net gestart.

Herkenning

De volgende kenmerken zijn bepalend bij de determinatie. De vogel was klein ten opzichte van de Kleine mantelmeeuwen, met relatief lange vleugels en een kleine ronde kop. De bijzonder donkere vleugels met mahoniekleurige zweem zijn een goede indicator voor de soort. Bepalend is de waargenomen ruionderbreking in de handpennen en het nagenoeg ontbreken van actieve rui.

De leeftijd van de vogel vergemakkelijkte de determinatie enorm. Een Baltische meeuw in tweede zomerkleed lijkt veel meer op een adult, dan een Kleine mantelmeeuw van vergelijkbare leeftijd. Deze laatste zal altijd meer restanten uit onvolwassen kleed vertonen, met name in de mantel en tertials

Status in Nederland

In Nederland zijn tot 2000 negen gevallen van de Baltische meeuw geaccepteerd. Deze soort is moeilijk te determineren vanwege onbekendheid met de soort en overlap in kenmerken bepaalde kenmerken met Kleine mantelmeeuwen van de ondersoort *intermedius*. Ongetwijfeld zal er in de nabijge

toekomst meer duidelijkheid ontstaan over de herkenning en status van deze soort in Limburg en Nederland

DANKWOORD

De volgende personen gaven commentaar op de determinatie van de Baltische meeuw van Reinderslooi, en wil ik daarvoor bedanken: Annika Forsten, Detlef Gruber, Ronald Klein, Axel

Muller, Andreas Buchheim, Niels Anthes, Armin Deutsch, Pim Wolf, Theo Bakker, Rik Winters, Rudy Offereins en Bert Jan Luyendijk.

Justin Jansen,
Blitterswijkseweg 3, 5871 CD Broekhuizen
justinjansen@hotmail.com

Iberische Tjiftjaf nabij Belfeld in het voorjaar van 2001

Max Berlijn

Op 26 mei 2001 ontdekte Wiel Bonte een voor hem onbekende zanger welke zich in gemengd bos nabij Belfeld bevond. De vogel zat zowel op Duits als op Nederlands grondgebied en had een zang die deed denken aan een Bergfluit, maar een aantal elementen klopte daarvoor niet. Het duurde vervolgens een aantal dagen voordat Hans Custers en Patrick Palmen de zanger bezochten, en hun vermoeden dat het om een Iberische Tjiftjaf ging, bevestigd zou worden. In de daaropvolgende dagen kwamen veel vogelaars naar Belfeld om de soort op hun lijst bij te kunnen schrijven. Veel van deze "soortenjagers" moesten soms uren wachten voordat de vogel Nederlands grondgebied aandeed; zijn meest favoriete zangpost lag immers net op Duits grondgebied. Het betrof hier het elfde geval van een Iberische Tjiftjaf in Nederland en de eerste sinds 1994, toen er zich een vogel in Den Haag ophield. In 1994 was dit taxon nog "slechts" een ondersoort van de Tjiftjaf en het verheffen tot soort eind jaren negentig was er debat aan dat het Limburgse geval veel waarnemers trok. De vogel werd voor het laatst gezien op 24 juni 2001 (Roland van der Vliet, pers.med.).

Behalve de opvallende zang, welke moeilijk te beschrijven valt maar wel iets weg heeft van de ratel van een Bergfluit in combinatie met tonen uit de Tjiftjafzang had de vogel ook nog een aantal uiterlijke kenmerken welke hem in combinatie met de zang zouden kunnen onderscheiden van Tjiftjaf. Zo had de structuur van de vogel iets meer weg van een Fitis doordat de staart langer leek dan bij Tjiftjaf, ook de snavel leek langer dan bij Tjiftjaf. De vogel was geler op de onderdelen met een gele wenkbrauwstreep en gele anaalstreek. De kleur van de poten was minder donker dan bij Tjiftjaf.

De vogel liet tijdens zijn verblijf alleen de zang van een Iberische Tjiftjaf horen. Voor zover bekend is nooit de Tjiftjaf zang gehoord, iets wat wel voor kan komen bij Iberische Tjiftjaf.

Determinatie van Iberische Tjiftjaf is in het veld voornamelijk alleen mogelijk op basis van de zang. Het is mogelijk dat

Iberische Tjiftjaf ook een zuivere tjiftjafachtige zang kan laten horen maar wanneer de vogel gedeeltes van beide zangsoorten veelvuldig laat horen is er sprake van een zogenaamde "mengzanger" en betreft het mogelijk een hybride met Tjiftjaf. In de hand is de vleugel formule anders dan bij Tjiftjaf en ook hier door is de soort te onderscheiden.

Iberische Tjiftjaf is eind jaren negentig samen met Canarische Tjiftjaf en de al eerder afgesplitste Bergtjiftjaf officieel afgesplitst door de BOURC (British Ornithologists Union Records Committee). Dit was voornamelijk het enige en oudste "orgaan" in Europa dat zich met taxonomie bezighoudt en wordt door de meeste landen als maatgevend gezien en is daarmee te vergelijken met de in de Verenigde Staten optredende AOU (American Ornithologists Union).

Inmiddels hebben meer landen in Europa een taxonomische commissie en is er geen uniform taxonomisch beleid meer, maar in onderling overleg wordt er momenteel gewerkt aan een Europese taxonomische lijst waarbij de BOURC weer enigszins leidend is.

Iberische Tjiftjaf wordt momenteel door alle Europese taxonomische commissies als soort beschouwd. In het Tjiftjaffencomplex is er momenteel alleen nog discussie of dit ook gedaan moet worden met Siberische Tjiftjaf.

Iberische Tjiftjaf is een schaarse en lokale broedvogel van zuidwestelijk Frankrijk, het Iberisch Schiereiland en mogelijk noordwest Afrika. Er is in de westelijke Pyreneeën een smalle zone van hybridisatie (Salomon 1989, 1997), uitlopend in zuidoostelijke richting. Playbacktests van de zang lieten zien dat de vogels een voorkeur hadden voor hun eigen taxon. DNA-analyse toonde aan dat de hybride vrouwtjes minder fit waren dan vrouwtjes uit soortgelijke paren. Ook toonde deze methode aan dat de Iberische Tjiftjaf een veel oudere oorsprong heeft dan Tjiftjaf en niet het dichtstbij deze soort staat in het Tjiftjaffencomplex..

In noordwest Europa is de soort een dwaalgast met jaarlijks een aantal gevallen. In alle landen grenzend aan de Noordzee is

de soort echter minder dan tienmaal waargenomen. Met name in het Verenigd Koninkrijk is er een stijgende trend van het aantal waarnemingen; dit heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met een betere herkenning van de soort na 1999. Alle gevallen stammen uit het voorjaar en vroege zomer, dit heeft alles te maken met de zang als voornaamste kenmerk.

LITERATUUR

Berg, A. B. van den & C.A.W. Bosman, 2001. *Zeldzame vogels van Nederland [kas] Rare birds of the Netherlands. Avifauna van Nederland 1. tweede druk. Haarlem.*

Richards, Ch. *The Iberian Chiffchaff in Dorset. Birding World 12: 193-200*

Sangster, G., *Taxonomic recommendations for European Birds. Ibis 144: 153-159.*

Max Berlijn,
Wilhelminastraat 9, 6285 AS, Epen
berlijn.m@budi.nn.nl

Arendfestijn in de Hochter Bampd in oktober 2002

Rob van der Laak

Op zondag 14 oktober 2001 werd in de Hochter Bampd ten noorden van Maastricht een Zeearend ontdekt, die enkele dagen in het gebied verbleef. In de hoop nog iets te zien van deze Zeearend ging ik samen met Wilma (mijn vrouw) en Klaas Arends op 18 oktober 2001 's middags naar Itteren, waar we om ongeveer 15.30 uur aankwamen. We zagen de nodige vogels, zoals 2 Grote Zilverreigers, een juveniele Blauwe Kiekendief en zeer veel Aalscholvers, maar geen Zeearend. Om ongeveer 16.20 uur belde ik Arjan Ovaa, om te vragen of de Zeearend de laatste dagen nog gezien was. Omdat Arjan aangaf dat de Zeearend al twee dagen niet meer gezien was, gaf ik de hoop eigenlijk op. Even later, om ca. 16.40 zag ik boven het bos van de Hochter Bampd een grote vogel in glijvlucht rustig afdalen naar de Aalscholver kolonie, waar hij even later met typisch half ingetrokken vleugels en ver vooruit gestoken poten, de laatste meters snel daalde om rustig op een tak te landen. Dit was onmiskenbaar een arend, dus belde ik direct Arjan om door te geven dat wij toch de Zeearend nog zagen. Terwijl ik hem belde keek ik vluchtig door de telescoop en noemde ik vlug enkele zichtbare kenmerken op, zoals de lichte vleugelstrepen, de gele snavelbasis en de gele poten. Terwijl ik deze kenmerken opsomde overviel me een lichte twijfel en toen Arjan ook nog aangaf dat de Zeearend van het afgelopen weekend geheel geen geel op de snavel had, was de twijfel compleet en nadat ik hem beloofde nog terug te bellen beëindigde ik snel het gesprek. Wilma stond inmiddels al druk te gebaren met de vogelgids in de hand. Ook zij had mijn opsomming gehoord van de kenmerken en had toen geconcludeerd dat dit natuurlijk geen Zeearend kon zijn. Een zeer korte blik in de gids was al voldoende: De vogel die aan de overkant van de Maas in de bomen zat was onmiskenbaar een

eerstejaars Bastaardarend. Nu ik de vogel nog eens uitgebreid bekeek door de telescoop begreep ik niet meer dat ik hier in eerste instantie een Zeearend van kon maken. Maar ja, als je zo gefixeerd bent op een Zeearend en er komt een arend aanvliegen die in eerste instantie in de vlucht ook nog aan de Zeearend doet denken, wie denkt er dan nog aan een andere arend? Snel belde ik nogmaals Arjan, die inmiddels al op weg was naar huis om hem het nieuws door te geven. Vervolgens belde ik ook Max Berlijn, om de waarneming zo algemeen mogelijk bekend te maken. Vervolgens konden wij de vogel rustig en uitgebreid van alle kanten bekijken. Op grond van onze aantekeningen kan de volgende beschrijving gegeven worden:

Grote donkere arend die in vlucht deed denken aan een Zeearend. In glijvlucht dalend. Laatste meters rustig dalend met enigszins ingetrokken vleugels en ver vooruit gestoken poten landend op een tak. Nadat de vogel was gaan zitten, was hij van de zijkant zichtbaar en waren de volgende kenmerken goed zichtbaar. Gele poten, donkere snavel met gele snavelbasis, vooral zeer opvallende gele mondhoeken. Grote zeer donkere ronde kop met licht naar achter uitstaande veren. Verenkled zeer donkerbruin met op de vleugels lichte druppelvormige eindpunten van de vleugeldekenen en de handpennen, die samen drie onderbroken strepen vormden (2 bredere en 1 dünnere streep). Op de bovenzijde van de staart was een opvallend flinke lichte streep zichtbaar aan de staartbasis (bovenstaartdekveren) en een moeilijk zichtbare lichte eindband.

De vogel werd om ca. 17.10 uur opgejaagd door een (zilver?)meeuw, waarna hij achter de bomen verdween. We waren al bang, dat de andere mensen voor niets onderweg waren, maar gelukkig werd na ongeveer tien minuten mijn aandacht getrokken door een groep van acht Eksters die te

keer gingen in een boom. Hierdoor vonden we de vogel terug, die nu zittend in een boom alleen van de voorzijde zichtbaar was. De lichte strepen op de vleugels waren nu wat minder zichtbaar (2 bleven er zwak zichtbaar). Nu was duidelijk een lichte anaalstreek zichtbaar. De fel gele mondhoeken waren nu zeer opvallend zichtbaar. Goed zichtbaar was ook, dat de vleugelpunten vrijwel tot het uiteinde van de staart reikten.

De vogel werd voortdurend door allerlei vogels lastiggevalven. Naar het gedrag van al deze vogels zat hij zeer geïnteresseerd te kijken (je zou haast zeggen geamuseerd). Ook de overvliegende Aalscholvers keek hij duidelijk na, waarbij hij verschillende keren van zijn tak dreigde te vallen. Bij het bekijken van alles om hem heen, maakte de vogel regelmatig vreemde bewegingen met de kop alsof hij afstanden probeerde te schatten (zoals ook uilen kunnen doen). Regelmatig werd ook de snavel ver opengesperd alsof hij zat te gapen. Hierbij werd, mogelijk door de afstand, niet waargenomen of hij een braakbal produceerde.

Gelukkig was een aantal mensen op tijd gearriveerd om de vogel nog goed te kunnen bekijken, voordat deze om ca. 18.05 uur opvloog, om langs de bosrand een stuk in noordelijke richting te vliegen, waar hij zeer doelbewust met een scherpe bocht naar links en omhoog onder het bladerdak in de top van een boom verdween.

De vogel bleef in de Hocht Bampd slapen en werd de volgende morgen nog door veel vogelaars gezien, voordat hij om 11.30 uur omhoog cirkelde om vervolgens in zuidwestelijk richting weg te vliegen. Gelukkig is de vogel 's morgens nog even

twintig minuten in boom aan de Nederlandse kant van de Maas gaan zitten, zodat hij ook als Limburgse waarneming de archieven in kan. Dit was overigens pas de eerste waarneming van een Bastaardarend voor Limburg. Voor Nederland is de Bastaardarend een onregelmatige verschijning, waarvan tot 1998 slechts 16 waarnemingen bekend zijn. De Bastaardarend is een broedvogel van bossen met rivieren en moerassen. De Hocht Bampd lijkt voor de Bastaardarend dus geen onlogisch plaats om de nacht door te brengen. De dichtstbijzijnde broedgebieden liggen in Polen, waar nog ongeveer 30 broedparen voorkomen. De totale Europese broedpopulatie wordt geschat op minder dan 1000 paren, waarvan het overgrote deel in Rusland broedt.

Een klein aantal vogels overwintert tegenwoordig in Frankrijk (vooral de Camargue). Mogelijk zijn de hier waargenomen Bastaardarenden dan ook vogels die onderweg zijn naar hun overwinteringsgebied in Frankrijk.

LITERATUUR

Berg, A.B. van den & C.A.W. Bosman, 1999. *Zeldzame vogels van Nederland (Avifauna van Nederland, 1) GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht*

Hagemeljer, W.J.M. & M.J. Blair (Red.), 1997. *The EBCC Atlas of Breeding Birds [kas] Their distribution and abundance*

**Rob van der Laak,
Bethlehemstraat 34, 6418 GK Heerlen**

Vogelwaarnemingen

Aflevering 18, juni 2001 tot en met september 2001

Uit de periode juni tot en met september 2001 ontvingen we ongeveer 4000 waarnemingen. Wij hebben voor u een selectie gemaakt van de opvallende zaken. De niet genoemde meldingen worden uiteraard wel in het Vogelarchief opgenomen. We moeten helaas in herhaling vallen met de constatering dat ook deze keer het overzicht niet compleet is omdat sommige bijzondere waarnemingen (nog) niet zijn ingestuurd. Wellicht is het goed om erop te wijzen dat hierdoor niet alleen het Limburgse Vogelarchief incompleet is maar dat ook SOVON bruikbare gegevens misloopt. Wij sturen immers de Limburgse waarnemingen door naar SOVON.

Stuur dus s.v.p. alsnog uw waarnemingen in. Dank aan alle waarnemers die de moeite namen om hun gegevens in te sturen.

Duikers tot ganzen

De meeste **Dodaarzen** zaten nu eens niet in De Banen, maar in de Mariapeel waar VRN 48 exemplaren telde op 2 september. De **Fuut** vertoonde wél zijn gebruikelijke voorkeur voor de Pietersplas bij Heugem waar op 1 september 120 vogels werden geteld (COJ). **Geoorde Futen** zijn gemeld uit de broedgebieden in De Banen, de Grootte Moost, de Grootte Peel en de Bergerheide. Daarbuiten werd de soort alleen gezien op het grindgat van Meers (25 september, M. Bonder). Op de trektelepost Mariahoop werd op 12 september het behoorlijke aantal van 356 **Aalscholvers** geturfd (SWI). Ook de 160 pleisteraars op 5 juni bij de Clauscentrale zijn voor de tijd van het jaar een niet geringe club te noemen (PRV).

Voor **Roerdompen** kon je alleen terecht in het Roerdompven in de Grootte Peel, waar op 30 juni twee exemplaren werden

opgemerkt (NOO). In de Elsbeemden te Sevenum zijn op 20 september twee overvliegende **Kwakken** gemeld (A. Sonnemans). De Berkelaar bij Echt werd op 18 september opgevroljkt door een geringde **Koereiger** (SMT, VRE). Het is echter onduidelijk of de vogel van wilde herkomst is. Erg leuk zijn natuurlijk ook de **Kleine Zilverreigers** die oplichtten bij het grindgat van Itteren (22-24 juli, DOL), de Gebrande Kamp bij Middelaar (6 augustus, HUS), de Dem Hoensbroek (9-11 augustus, melding via QUA) en Meers (18 augustus, wederom DOL). De eerste **Grote Zilverreiger** van het najaar verscheen op 9 september in De Banen en bleef daar de rest van de maand aanwezig (SMT, VRE, EVE, BEL e.a.). Elders werden uitsluitend overvliegende vogels gemeld: op 24 september over het provinciehuis te Maastricht (SCL, COJ), op de 29e drie over de Romeinenweerd, Blerick (SCW) en eveneens drie (dezelfde?) over het grindgat van Meers (DOL, STN, M. Bonder) en een dag later één over Mariahoop (EVE). De zeldzame **Purperreiger** werd op 17 juni van de Mariapeel gemeld (RIC). In juni werden drie nesten van de **Blauwe Reiger** bij Kasteel Rimborg gevonden (SCA, QUA). Eveneens vermeldenswaard zijn de 18 exemplaren die op 30 augustus over de telpost Mariahoop vlogen (EVE) en de 198 (!) die op 5 augustus in de Mariapeel zaten (RIC).

Liefhebbers van **Zwarte Ooievaars**, en wie is dat niet, kwamen meer dan gewoonlijk aan hun trekken. Op 29 en 30 juni pleisterde reeds een vogel in het Haeselaarsbroek bij Echt (EVE, LAH). Vervolgens kun je op 3, 15 (drie exemplaren) en 18 juli in

de Mariapeel terecht (VRN, COJ, SCL), terwijl er op de 21e één over het Haeselaarsbroek vloog (STN). In de tweede helft van augustus en de eerste drie weken van september werden pleisteraars opgemerkt in de Mariapeel, het Haeselaarsbroek en De Banen. Het meest spectaculair zijn natuurlijk de 7 vogels die op 2 september boven de Mariapeel vlogen (VRN). Een 'gewone' **Ooievaar** bivakkeerde van eind juni tot in de winter te Roosteren (SMT, ROJ, EVE, T. Beunis). In augustus werden pleisteraars gemeld op het stort van Landgraaf (max. 4, SCA, A. Philippen), Ulestraten (2, P. Scheers) en Kerkrade (3, SPR). Deze waarnemingen verbleken echter bij de groep van 63 uivers die op de 22e bij Klein Kuttingen, Epen gestationeerd was (via P. van Nuijs). Tenslotte bracht een Ooievaar de nacht van 14 op 15 september bij Gasthuis, Bemelen door (NIJ). Zeer opmerkelijk waren de her en der opduikende **Lepelaars**. Van 2 tot 4 juli slobberde een gewonde juveniel in de Kwakvors bij Grashoek (PAL, A. Sonnemans, PRV), van 27 juli tot 1 augustus bij Broekhuizen (HLI) en van 6 tot 12 augustus twee vogels te Well (ALA). De verzwakte vogel die op 16-18 augustus bij Reuver rondstropelde is helaas nog niet aan het Vogelarchief doorgegeven. Deze voor Limburg ongekende influx was in het Rijk van Nijmegen nog veel pregnanter merkbaar met maar liefst 49 exemplaren, waaronder een groep van 38 langs de Waal bij Druten!

Een zomerse **Rietgans** zat op 12 augustus op de Bergerheide (HUS), terwijl op 29 september reeds een **Toendrijetgans** uit

Zwarte Ooievaar - Arjan Ovaa

de Mariapeel is gemeld (VRN). De toch al bonte ganzenbende bij de Clauscentrale werd op 5 juni 'verrijkt' met een **Kleine Rietgans** en twee **Kolganzen** (PRV). Andere Kollen zaten op 14 juni in de Gebrande Kamp te Middelaar en op 14 augustus bij Milsbeek (een adult met een juveniel, HUS). Tegenwoordig kun je zelfs in juni grote aantallen **Grauwe Ganzen** tegenkomen, zoals 800 bij de Clauscentrale op de 5e en 550 te Asselt op de 27e, waar op dezelfde dag ook de enige **Indische Gans** werd gemeld (PRV). In de laatste week van augustus werden akelig veel **Canadese Ganzen** geteld, namelijk 115 in de Gebrande Kamp, Middelaar en 119 op de Hopel te Kerkrade (HUS, SCA). In juni zijn overigens nog geslaagde broedgevallen gemeld van het laatstgenoemde gebied en de Pietersplas, Heugem (SCA, CO)). **Brandganzen** deden daar amper voor onder met 95 stuks op 12 augustus bij Bergen (HUS) en paren met jongen in juni-juli te Geijsteren en op de Pietersplas (BA), (PRV). Daarentegen waren de aantallen **Nijlganzen** eigenlijk vrij bescheiden, met een maximum van 114 te Roermond (31 augustus, NOO). **Casarca's** werden doorgegeven van de Gebrande Kamp (7 juni en 6 augustus, HUS), Asselt (twee op 27 juni, PRV), Kessel (14 september, SCW) en Wellerlooi (15 september, VRN).

Eenden tot roofvogels

Op 6 juni dobberde een man **Carolina-eend** op de Hopel, Kerkrade (SCA). Zowel op de Geleenbeek bij Terworm als op de Brunsummerheide werden in juni **Mandarijneend**-vrouwen

met pullen gesignaleerd (P. van Nuijs, QUA, LAA). De vroegste **Smient** kon reeds op 30 augustus op De Banen worden aangetroffen (NOO). Van dezelfde plek is de melding van 175 **Krakeenden** op 27 september afkomstig (OVA). Zoals gebruikelijk leverde het noeste telwerk van NOO de meeste **Wintertalingen** op: het waren er niet minder dan 510 op 8 september in de Mariapeel. De **Pijlstaart** bleef steken op één melding. Op 20 september trok een groep van 14 vogels over het provinciehuis in Maastricht (SCL, CO)). Met slechts 20 doorgegeven exemplaren in augustus-september stelde de najaarstrek van de **Zomertaling** amper iets voor (DOL, SMT, OVA, SCW). De maxima bij de **Slobeend** van 60 respectievelijk 66 vogels in de Mariapeel en De Banen zijn daarentegen best aardig te noemen (8 en 16 september, NOO, SMT). Een voor Limburgse begrippen recordaantal succesvolle broedgevallen van de **Kuifeend** vond in de Romeinenweerd bij Blerick plaats. In juli zwommen hier 11 vrouwen met pullen rond (SCW).

Op het grindgat van Oost-Maarland werden op 23 september drie **Eidereenden** gedetecteerd (OVA). In de vorige aflevering van deze rubriek meldden we al dat op 4 juni een paartje **Brilduikers** baltste op het Julianakanaal bij Geulle. Van 8 tot 23 juli was bovendien een vrouwtje present op de Muldersplas te Thull-Schinnen. We herhalen dus nog maar eens onze oproep: let in 2002 op broedgevallen van dit sympathieke eendje. Op 22 juli werd een **Rosse Stekelstaart** ontwaard in de Eijsder Beemden (melding via CRW), het betreft het 3e geval voor dit

Lepelaar - P. Palmen

gebied en het ge voor Limburg.

Een **Zwarte Wouw** werd van 2-17 juni waargenomen in het gebied Itteren-Hochter Bampd (DOL). Verder zat er op 21 juni één bij Wieler, Swalmen (PRV). Verder waren er zoals gebruikelijk een paar claims (niet of matig gedocumenteerde waarnemingen) in augustus en september. Er werden 7 **Rode Wouwen** doorgegeven: in juni bij Margraten en Blitterswijck (OVA, JAE), in juli in het Vijlenerbos (OVA), in augustus in het Savelsbos (CRW) en in september bij Susteren, Swalmen en Mariahoop (BRI, KUR, SWI). Het vermelden waard zijn twee vrouwtjes **Bruine Kiekendieven** die op 19 juni voedsel zochten in de graanackers rond een groeve bij Spaubeek (PRV). Vroege **Blauwe Kieken** zeilden op 15 juli en 18 augustus over het stort bij Landgraaf-Brunssum en op de 23e over het zweefvliegveld van Schinveld (SCA, SPR). In september werd er maar één gezien en wel op de 5e bij Roosteren (VRE). **Grauwe Kiekendieven** trokken op 18 augustus over Mariahoop én Maastricht (EVE, COI), terwijl op 23 augustus een vogel vertoefde op De Hamert (ALA).

Eind september was er **Buizerdtrek** van betekenis, met 45 exemplaren over de telpost Mariahoop op de 26e (SWI). Een vroege **Visarend** vloog reeds op 3 augustus over de Dilkensweerd, Ohé en Laak (KUR). Vervolgens werden van half augustus tot eind september 26 vogels doorgegeven. Zeer de moeite waard is de **Roodpootvalk** die op 1 september over de trektpost Mulderskop vloog (HUS) en de juveniele vogel die op de 29e van die maand pleisterde bij Baarlo (BSJ). Vanaf 7 september werden 9 **Smellekens** gesignaleerd.

Rallen tot steltlopers

Een waarneming van 20 **Patrijzen** mag tegenwoordig in de boeken (25 augustus Echterweerd, VRE). **Kwartels** werden amper gehoord: 7 in juni, één in juli, 4 in augustus en de laatste, een zichtwaarneming tijdens het hamsteronderzoek, op 5 september te Amby, Maastricht (PRV). Erg leuk is de waarneming van een **Porseleinhoen** van 2-5 juli in het natuurontwikkelingsgebied de Kwakvors bij Grashoek (PAL, A. Sonnemans, JAE). Hetzelfde geldt uiteraard voor de doorgegeven **Kwartelkoningen** in juni-begin juli: Stevensweert (twee, JAE, PRV, M. Bonder), Ingendaal, Valkenburg (OVA, KUR) en Baexem (PRV).

De enige **Kluten**, een duo, zaten op 9 juni bij het grindgat van Meers (DOL). De laatste **Kleine Plevier** dribbelde op 21 september bij Stevensweert (SMT). **Bontbekplevieren** deden het vrij rustig aan met een maximum van 9 op 15 september te Meers (OVA). Trekkende **Goudplevieren** werden gemeld op 25 augustus over de telpost Mulderskop (één, HUS), op 13 september vijf over Sibbe (OVA) en op de 25e vier over Mariahoop (SWI). Overvliegende **Zilverplevieren** waren er óók en wel op 23 september over Mariahoop (SWI), op de 29e (Mariapeel, VRN) en

een dag later over het Limburgse deel van de Grootte Peel (NOO). Aardige aantallen **Kieviten** pleisterden op 26 juli aan de Mokerplas (600) en op 5 augustus bij Milsbeek (650, HUS).

Kanoeten werden meer dan we gewend zijn opgemerkt: Itteren (4 juni en 26 augustus, DOL), Stevensweert (30 augustus-1 september, SMT, VRE) en Boorseem (9 september, STN, M. Bonder) were the places to be. Ook de juveniele **Drieteenstrandloper** van Meers op 8 september moeten we hier natuurlijk vermelden (M. Bonder, STN). In september werden 23 **Kleine Strandlopers** ontdekt, de meesten peuterden op de 22e bij de Kerkeweerd, Stokkem (7 exemplaren, M. Bonder). Augustus en september leverden 7 **Temmincks'** en 10 **Krombekstrandlopers** op. Leuk zijn de juniwaarnemingen van in totaal 7 **Kemphanen** te Ool, Zwart Water Venlo, Eindhovense Baan, Mariapeel en Meers (PRV, VRN, DOL).

Een **Bokje** verstopte zich op 9 september bij Meers (M. Bonder) en op de 29e in de Mariapeel (VRN). Op 21 juni peuterde een **Watersnip** in de Kwakvors bij Grashoek (PRV) en vanaf 24 juli werden de eerste najaarstrekkers opgemerkt. **Houtsnippen** zaten te Leveroij op 25 juni, op de Brunssummerheide op 26 juni (territorium, PRV) en op 24 juli in het Savelsbos (CRW). Late **Grutto's**, vier in getal, pleisterden op 9 september te Meers (M. Bonder). Zeker vermeldenswaard is de **Rosse Grutto** die op 11 september de telpost Mulderskop passeerde (HUS). Overigens zouden in de Mariapeel zelfs 8 vogels overtrekkend gezien zijn maar vooralsnog ontbreekt documentatie (RIC). **Regenwulpen** waren schaars met overvliegende vogels bij de Bouxweerd op 7 juni, Geysteren op 19 juli, Helenaveen op 20 juli (drie ex.), Venray op 10 augustus (twee ex.) en Landgraaf op 11 augustus (PRV, SEC, ALA, SCA). Een flinke vlucht van 98 **Wulpen** werd op 30 augustus bij de Boshoverheide te Weert gezien (NOO). In juni werden reeds 8 **Zwarte Ruiters** opgemerkt. De laatste **Groenpoot** van het voorjaar zat op 9 juni te Meers (DOL), de eerste van het "najaar" werd op 23 juni in de Mariapeel gezien (VRN). Een aantal van 15 vogels op 8 juli te Itteren is voor de tijd van het jaar verrassend hoog (STN). In juni was er behoorlijke doortrek van **Witgatjes**: er werden tegen de 70 vogels geturfd. Meers leverde van 11-15 juni weer eens een territoriale **Oeverloper** op (PRV). Opmerkelijk was de **Steenloper** van 25-29 augustus bij Stevensweert (SMT, VRE, REN).

Meeuwen tot spechten

Een attente waarnemer ontdekte op 21 juli een gekleurde (groen 541) juveniele **Zwartkopmeeuw** op het stort van Landgraaf (SCA). Ook de juveniele **Dwergmeeuw** bij Stevensweert op 25 augustus verdient een eervolle vermelding (SMT, VRE). Het is pas recentelijk bekend dat er een kolonie **Kokmeeuwen** huist op het terrein van DSM. In juni waren hier circa 70 broedparen

aanwezig (QUA). Verder werd een nest doorgegeven van de Bergerheide (25 juni, PRV). Een melanistische vogel werd op 29 september te Meers ontwaard (M. Bonder, STN). In de kokmeeuwenkolonie van DSM was van 10-16 juni ook nog eens een territoriale **Stormmeeuw** aanwezig (QUA).

Op het stort van Landgraaf werd regelmatig een grote groep van 300 **Kleine Mantelmeeuwen** gezien (11 juni, 21 juli, 18 augustus; PRV, SCA). Bij de Clauscentrale verbleven op 18 juni eveneens 300 vogels (PRV). Dankzij goed zoekwerk werden in juni en juli in totaal 16 respectievelijk 5 **Pontische Meeuwen** doorgegeven, hetgeen voor de tijd van het jaar opvallend genoemd mag worden (PRV, JAE, SCA, STN, COJ). Grote aantallen **Geelpootmeeuwen** werden geregistreerd bij de Clauscentrale (27 op 5 juni, PRV), Stevensweert (25 op 11 augustus, SCL) en Petit-Lanaye (34 op 25 augustus, COJ). De waarneming van een onvolwassen **Grote Mantelmeeuw** op 5 en 27 juni bij de Asseltse Plassen is zeker bijzonder te noemen (PRV). In de tweede helft van september werden er nog vier gemeld, van Stevensweert en Koningssteen (VRE, SCL, SMT).

Ronduit spectaculair is de adulte **Lachstern** van Meers op 11 juni (T. Bakker/PRV, OVA, SCL). Het betreft pas het derde geval voor Limburg, en de eerste twitchbare (als je er snel genoeg bij was natuurlijk). Er werden aardig wat **Visdieven** gezien, met onder andere een groep van zeven op 5 juni over het Gouvernement in Maastricht (SEC). Redelijk laat waren de vier vogels die op 29 september de Maas bij Tegelen volgden (SCW). Meers

sloeg op 14 juni wederom toe, ditmaal met een adulte **Dwergstern** (PRV). Voor de grootste groep **Zwarte Sterns** (10 ex.) moest je naar de Pietersplas, Heugem (5 juni, SCL).

In het Vondelpark misschien heel normaal maar in Limburg zeker niet was een overvliegende **Halsbandparkiet** op 29 augustus langs Meerssen (M. Bonder). Zeer bijzonder waren een over de bebouwde kom van Maastricht trekkende **Velduil** op 24 september (COJ) en een vogel ter plaatse in de Mariapeel op 26 september (VRN). Leuk, want buiten de bekende belangrijke bolwerken, zijn de territoriale **Nachtzwaluwen** die bij Kessel (BSJ) en de Beegderheide (MEE) opdoken. Na 26 juni stoppen de ingestuurde waarnemingen. Jammer dat niemand wat later in het broedseizoen en in de nazomer de broedplaatsen op Nachtzwaluwen uitkamt. Al redelijk laat mag je de **Gierzwaluwen** noemen die op 16 september bij Margraten (OVA) en 25 september bij Mariahoop (SWI) en Maastricht (SCL, COJ, SEC) langsvlogen. In oktober (komende waarnemingenrubriek) zouden evenwel de echt late jongens passeren.

De **Ijsvogel** werd zo vaak gemeld dat we daar deze keer maar niet verder op ingaan. Daarentegen is de waarneming van twee overvliegende **Bijeneters** over de Kraijelheide bij Maasbree op 18 juni ronduit spectaculair te noemen (PRV); de vele velduren dwingen het geluk af en zo hoort het ook. Zeker ook de moeite van het vermelden zijn de drie **Draaihalzen**: op 24 augustus en 12 september in de Groote Peel (SEC, A. Sonnemans), een andere vogel zat op 22 september bij de Banen (NIJ). Leuk, want

Lachstern - T. Bakker

een flink eind van de reguliere broedgebieden, waren de **Zwar-te Spechten** bij Koningsteen op 23 september (SCL) en Itteren-Hochter Bampd op 20 oktober (STN). Een nesthol met 3 jonge **Middelste Bonte Spechten** werd in het Munningsbosch bij Posterholt aangetroffen en trok heel wat bekijks. Verder kregen we alleen nog een melding door van Vaals; de aandacht lijkt flink ingezakt. **Kuifleeuweriken** zaten alleen nog bij het MECC in Maastricht (FEM, CO) en op het giga-industriegebied Trade Port West bij Blerick (NOO). Hoe lang weten ze stand te houden?

De zichtbare najaarstrek van de **Boerenzwaluw** stelde dit jaar weinig voor. Het hoogste aantal van 525 exemplaren werd op de telpost bij Maria Hoop gezien op 26 september (SWI).

Ook **Duinpiepers** lieten het een beetje afweten. Alleen in de laatste decade van augustus werden regelmatig Duinpiepers gezien (9 waarnemingen met maximaal drie exemplaren bij Middelaar, HUS en drie ex. bij Maria Hoop, EVE). In september bleef de teller op slechts twee waarnemingen staan.

Een zeer vroege **Waterpieper** liet zich op 29 september betrapen bij de Hoogeweerd Maastricht (CO). Net als bij de Boerenzwaluw mag de doortrek van **Gele Kwikken** mager genoemd worden. In augustus en september kwam het dagtotaal nergens boven de 50 exemplaren uit. Daarentegen altijd leuk in het najaar is het speuren van nog niet uit zomerkleed geruide mannetjes **Noordse Kwikken**. In de Mariapeel lukte het op 2 en 11 september om een exemplaar van deze soort eruit te peuten (VRN). Net zo spannend is het zoeken naar **Rouwkwikstaarten**. Op 22 augustus was een waarnemer zo gelukkig er een uit te pikken bij de Plasmolen (HUS).

In april en mei zingen **Nachtegalen** je de oren van het hoofd maar in de loop van juni verstomt hun gezang en wordt hun aanwezigheid door vrijwel niemand meer opgemerkt. Zo werd dit jaar de 'laatste' Nachtegaal genoteerd op 13 juni (SCA)! Wie scoort er volgend jaar een latere Nachtegaal?

Waarschijnlijk vanwege het slechte weer zaten er in de tweede helft van september, dus voor Limburgse begrippen vrij laat, nog redelijke aantallen **Gekraagde Roodstaarten** en **Fitissen**. Ook **Paapjes** werden in goede aantallen gezien met op drie data meer dan 10 exemplaren op één locatie: 7 september, 11 ex. Graetheide (SCL), 16 september, 19 ex. bij Itteren (DOL) en 22 september, 17 ex. Groote Peel (NIJ). Broedverdachte **Tapuiten** werden in juni gemeld bij Brunssum (QUA) en bij het Pikmeeuwenwater op de Hamert (BRI). In het najaar telde iemand op 31 augustus 12 Tapuiten en op 15 september 10 ex. pleisterend op de uitgestrekte akkers bij Margraten (NIJ).

Op 29 september zat er een **Beflijster** in de Mariapeel (RIC). De eerste **Koperwieken** van het najaar waren mooi op tijd. Op 22 september werden de eerste zes doortrekkers bij de Mulderskop gemeld (HUS), gevolgd door een vogel op de 23e op de Hamert (NOO).

Dit jaar kon alweer het derde geval van een **Graszanger** worden opgetekend en wel in de Groote Peel. Hier werd op 14 juli een zingend mannetje waargenomen (LOO, TIM, SEC) die zich hoofdzakelijk op Brabants grondgebied ophield (hier ook met nestmateriaal slepend gezien!) maar ook regelmatig uitstapjes maakte op Limburgs terrein. De vogel is in ieder geval tot 30 september gebleven, maar uit augustus en de september hebben we geen andere waarnemingen binnengekregen.

Net zo spectaculair mag je de ringvangst van een **Waterrietzanger** bij de Boshoverheide op 29 juli noemen (BEE). Het gaat hier om het derde geval voor Limburg. Op dezelfde ringplaats werden op 30 augustus niet minder dan 61 **Kleine Karekieten** geringd (BEE, NOO) en op de ringstek in de Groote Peel waren dat er op 24 augustus zelfs 62 (SEC, ZEG). De laatste veldwaarneming van het seizoen stamt van 23 september van Koningsteen (SCL). Hier werd op 16 september ook de laatste **Grasmus** opgetekend (SCL). Uit Helenaveen, op een steenworp afstand van de Limburgse grens, ontvingen we een ongedocumenteerde waarneming van een zingende **Orpheusspotvogel** op 10 en 11 augustus (SEC). **Rietzangers** waren in het broedseizoen, zoals gebruikelijk, uiterst schaars (zingend exemplaar in de Groote Peel op 6 juni) maar werden door ringers bij Weert en in de Groote Peel op najaarstrek regelmatig gevangen (bijvoorbeeld 2 ex. op 30 augustus Boshoverheide, BEE, NOO).

Een onverwachte nieuwe soort voor Limburg diende zich op 26 mei aan toen er een zingende **Iberische Tjiftjaf** werd ontdekt (W. Bonten). Hij bleek er een territorium op na te houden precies op de grens van Duitsland en Nederland bij Belfeld. Deze vogel bleef tot zeker 24 juni present en liet zich door vele tientallen vogelaars bewonderen. Op de net in Brabant gelegen ringplek in de Groote Peel werd op 30 augustus een eerste winterkleed **Sperwergrasmus** gevangen; een droomsoort (SEC, ZEG).

Late najaarwaarnemingen van de **Blaauwborst** zijn zeldzaam. Daarom is de ringvangst van een vogel op 22 september op de Brabantse ringplek in de Groote Peel zeker het vermelden waard (SEC, ZEG). Er werden nog tot ver in september regelmatig **Bonte Vliegenvangers** gemeld; de laatste voor deze maand zat op de 28e bij Meerssen (M. Bonder). Leuk waren ook de doortrekkende **Buidelmezen** vanaf half september met de volgende gevallen: 4 ex Romeinenweerd Blerick op de 17e (SMI), 1 ex. Maastricht op de 18e (CO) e.a.), 1 ex. Romeinenweerd Blerick op de 22e en 2 ex. aldaar op de 29e (SCW). Een vrij late **Wielewaal** trok op 24 augustus langs Susteren (EVE). In juni zaten er **Grauwe Klauwieren** bij Meijel (PRV), Kaldenbroek (MAN, VRN), Arcen (PRV), Vreewater Velden (PRV), Bergerheide (PRV) en Cottessen (PRV e.a.). De enige najaarsvogels zaten op 21 en 22 augustus bij de Katharinenhof net over de grens bij Brunssum (QUA) en op 22 en 23 september in de fraaie struvelen van Koningsteen bij Thorn (SMT, J. Beaumont, SCL). Een

vroege **Klapekster** verscheen op 30 september bij de Meerbaansblaak in de Groote Peel (NOO).

Intrigerend blijven natuurlijk de **Raven** die zo nu en dan op onverwachte plekken en tijdstippen in Limburg opduiken. Nu werden er solitaire vogels gezien bij Epen op 14 juni (PRV) en de Meinweg op 23 juni (STN).

De eerste **Kepen** van het najaar werden op 24 september gezien bij Meers (M. Bonder, PRV) en Maria Hoop (SWI). Een bescheiden, maar daarom niet minder meldenswaardige, invasie van de **Kruisbek** tekende zich in de tweede en derde decade van juni af. In juli werden vreemd genoeg vrijwel geen vogels gemeld maar vanaf de tweede helft van augustus doken links en rechts weer regelmatig kleine groepjes op.

Pure mazzel was de ontdekking van een kortstondig aanwezige zingende **Roodmus** langs de plas bij Ool (PRV); een superzeldzame gast in onze provincie.

Belabberd mag je de doortrek van de **Ortolaan** noemen dit jaar want er werd maar één trekker gemeld en wel op 25 augustus over de Mulderskop (HUS). Bij Itteren zat in juni een zevental territoria van de **Grauwe Gors** (PRV), van eventuele andere broedlocaties ontvingen we helaas nog niets.

Waarnemerscodes

ALA: H. Alards, BAJ: J.J. Bakhuizen, BEE: W. Beeren, BEL: M. Berlijn, BRI: F. van den Brink, BSJ: J. Bos, COJ: J. van der Coelen, CRW: J.H. Creuwels, DOL: M. Dolmans, EVE: P. Evers, FEM: M. Feenstra, HUS: F. Hustings, HLI: H. Heijligers, JAE: J. Jansen, KUR: G. Kurstjens, LAA: H. van de Laar, LAH: H. Laugs, LOO: J. van Loo, MAN: P. Maessen, NIJ: P. Nijskens, NOO: B. van Noorden, OVA: A. Ovaa, PRV: Karteerders provincie Limburg (T. Bakker, R. van Dongen, J. E. Kikkert, F. Engelen, R. Modderman), PAL: P. Palmen, QUA: J. Quaedackers, REN: N. Reenekens, RIC: J. van Rijswijk, ROJ: J. Roemen, SEC: C. van Seggelen, SCA: N. Schaafstra, SCL: R. Schols, SCW: W. Scheres, SMT: J. Smeets, SMI: J. Smits, STN: B. Streutjens, SPR: P. Spreuwenberg, SWI: H. Swinkels, TIM: J. Timmermans, VRE: J. Vreken, VRN: R. Vernooij, ZEG: P. Zegers.

Ran Schols en Jo van der Coelen, Vogelarchief Limburg.

Waarnemingen én verzoeken om toezending van nieuwe (digitale) formulieren sturen naar:

**Natuurhistorisch Genootschap in Limburg,
Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond,**

Email: Vogelarchief@nhgl.org

Algemene info: Ran Schols, 046-4859590.

Van de redactie

Einde Limburgse Vogels

Na 12 jaargangen, 35 nummers en meer dan 1100 bladzijden is het doek voor Limburgse Vogels gevallen. 12 jaar waarin het wel en wee van de Limburgse Vogels beschreven werd. 12 jaar waarin wij 5 nieuwe broedvogels en 21 niet broedvogels in ons blad konden verwelkomen. Het broeden van de Oehoe op de Sint Pietersberg kreeg zelfs landelijke bekendheid, terwijl de eerste Aasgier voor Nederland die te zien was in Epen alleen door enkele tientallen fanatieke vogelaars werd gezien. Niettemin vonden allen een plekje in Limburgse Vogels. Maar ook de opmars en de aftocht van een aantal soorten vond natuurlijk zijn plek in Limburgse Vogels. Denk maar eens aan de opmars van de Taigaboombkruiper en de Middelste Bonte Specht, maar ook de aftocht van de Kuifleeuwerik uit het Limburgse straatbeeld werd uitgebreid vastgelegd. Samen met de talloze gebiedsbeschrijvingen, bijzondere waarnemingen en soortbeschrijvingen maken 12 jaar Limburgse Vogels tot een uniek document voor alle Limburgse en ook vele niet Limburgse Vogelaars. De meer dan 85 auteurs willen wij nogmaals hartelijk danken voor hun inzet.

Echter het is niet alleen maar rozenschijn in de Limburgse Vogelwereld. Ondanks dat het aantal vogelaars de laatste jaren steeds groter werd, getuige het grote aantal meldingen op de e-mail groep is het aantal auteurs de laatste jaren steeds kleiner

geworden. Ook de redactie werd door vele wisselingen steeds kleiner. Hierdoor moesten de overgebleven redactieleden steeds harder trekken om nieuwe artikels binnen te krijgen. Ondanks diverse noodkreten werd de stroom aan artikels steeds kleiner. Nu eind 2002 is de kraan helemaal leeg. Daarom heeft de redactie samen met het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap besloten om niet meer verder te gaan met Limburgse Vogels. Mensen die nog iets willen schrijven over vogels in Limburg kunnen natuurlijk wel nog terecht bij de redactie van het Natuurhistorisch Maandblad.

Gelukkig wil het stoppen van Limburgse vogels nog niet zeggen dat ook de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap ter ziele gaat. De studiegroep wil de onderlinge contacten die in de loop der jaren onder meer door Limburgse Vogels zijn opgebouwd graag in stand houden. De vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap is hiervoor een goed instrument en de redactieleden zullen dan ook haar steentje bijdragen aan de studiegroep. Bij deze wil de redactie dan ook als laatste daad een oproep plaatsen voor mensen die zich geroepen voelen een bijdrage te leveren aan de Vogelstudiegroep. Deze kunnen zich melden bij de contactpersoon van de Vogelstudiegroep, Rob van der Laak.

Coördinatie projecten en soortonderzoeken in Limburg

Projecten

BROEDVOGELONDERZOEK SOVON

SOVON, Afdeling Monitoring, A.J. van Dijk
Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen,
Tel. 024-6848111

DISTRICTSCOÖRDINATOREN LIMBURG

District Noord-Limburg

DC: vacant

District Zuid-Limburg

DC: J.J. Bakhuizen

Jekerstraat 10, 6211 NT Maastricht,
tel. 043-4581781

PUNT TRANSECT TELLINGEN (PTT)

SOVON, t.a.v. A. Boele, adres (zie boven)

WATERVOGELTELLINGEN

Coördinator Limburg:

T. Cuypers

Wilhelminalaan 26, 6107 AK Stevensweert,
tel. 0475-551579

BEKENTELLINGEN ZUID-LIMBURG

L. Bakker

Van Heinsberglaan 15, 6301 VH Valkenburg

DWAALGASTEN EN ZELDZAAMHEDEN (DBA/CDNA)

Inlichtingen, contactpersoon:

M. Berlijn

Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen,
tel. 043-4553511

VOGELARCHIEF LIMBURG

Waarnemingen insturen naar:

Natuurhistorisch Genootschap

Vogelarchief Limburg

Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond

vogelarchief@nhgl.nl

Informatie: R. Schols

Houtstraat 37, 6127 EB Grevenbicht,
tel. 046-4859590

Soortonderzoeken

KERKUIL

Provinciale coördinator: J. Ummels

Essendijk 15, 6243 BH Geulle,

tel. 043-3645606

Coördinator Noord-Limburg: R. Bovee

Hackfoirtstraat 25, 5975 XN Sevenum,

tel. 077-4672253

Coördinator Midden-Limburg: L. Verbeek

Schepelstraat 13, 6077 GK St. Odiliënberg,

tel. 0475-534391

Coördinator Zuid-Limburg: P. Steijnen

Houterend 17, 6171 CP Stein,

tel. 046-4332155

WERK GROEP GIERZWALUW

H. van der Laar

Doorvaartstraat 45a, 6433 AP Brunssum,

tel. 045-4273211

OEVERZWALUW

J. Willems

Bellenkampsweg 57, 6438 KE Oirsbeek,

tel. 046-4422607

HUISZWALUW

W. Hamers

Varenerf 144, 6413 LC Heerlen,

tel. 045-5216615

ROEK

Kolonietellingen: J. Ummels

Essendijk 15, 6243 BH Geulle,

tel. 043-3645606

KLEINE ZWAAN

Slaapplaatstellingen: E. van Asseldonk

Langen Dries 7, 6049 KS Herten

COÖRDINATIE BROEDVOGELONDERZOEK MAASDAL

G. Kurstjens & M. van der Weide

p/a SOVON Beek-Ubbergen, adres zie boven

CONSULENT VOGELBESCHERMING

Regio Zuid - Oost Nederland: T. Voets

Postbus 591, 5000 AN Tilburg,

tel. 013-5356225

LIMBURGSE VOGELS

Jaargang 13, nummer 2, december 2001

ARTIKELN

- 01 Broedvogels op de grens van Weert en Budel
- 08 De Midden-Limburgse Maasplassen;
Vogelrichtlijngebied en begrenzing
- 18 Over de herkenning van Zilvermeeuw, Geelpootmeeuw
en Pontische meeuw: verslag van een lezing

BIJZONDERE WAARNEMINGEN

- 23 Purperreiger op het dak
- 24 Dwergganzen in Limburg
- 26 Baltische mantelmeeuw bij Reinderslooi in
november 1999
- 27 Iberische Tjiftjaf nabij Belfeld in het voorjaar van 2001
- 28 Arendfestijn in de Hochter Bampd in oktober 2002

VOGELWAARNEMINGEN

- 30 Aflevering 18, juni 2001 tot en met september 2001

MEDEDELINGEN

- 32 Van de redactie

